

נשים כותבות ספרות ילדים בידיש: מבוא וביוגרפיות

חלק ראשון – מבוא¹

ניצנים ראשונים לספרות הילדים בידיש

ספרות הילדים הכתובה בידיש החלה להתפתח בזמן מאוחר יחסית לספרות הילדים הכתובה בעברית ובשפות אחרות. אחד הגורמים להתחלתה ולהתרחבותה של ספרות זו היה התפתחות בתי הספר – הן החילוניים והן הדתיים – ששפת ההוראה בהן היתה יידיש.² רוב העיתונים והספרים המיועדים לילדים החלו לצאת לאור בראשית המאה העשרים.

מספר מועט מאוד של ספרים נדפסו במיוחד לילדים במחצית הראשונה של המאה ה-18. אחד מהם – ספרון קריאה ובו סיפור בידיש בשם **שפנישא היודן אודר ציגיינרש** (בתרגום חופשי: עובדי אלילים ספרדים או באורח צועני). זה היה תרגום או תעתיק משפה אחרת.³ בין היצירות הראשונות לילדים נמנים סיפוריו של שלום עליכם. סיפורו "דאָס מעסערל" (האולר) נחשב לסיפור הילדים הראשון בידיש.⁴ אולם חוקר ספרות יידיש חנא שמרוק טען שבנוסח הראשון שלו, לא היה זה סיפור לילדים.⁵

מתחילים בעל־פה עם אימא וסבתא

ספרות הילדים לגילים צעירים היא מטבעה שמיעתית, באשר הילד בשנים הראשונות לחייו זקוק למתווך מבוגר, שישמיע לו סיפורים ושירים, ורק בשלב מאוחר יותר הוא מתחיל לקרוא בעצמו.

- 1 חלק מן הדברים במבוא פורסם עם שינויים בתוך: בראל תשס"ד.
- 2 ראה מאמרי: בראל 2003.
- 3 שמרוק 1981, עמ' 317 הערה 53; שמרוק 1984, עמ' 40.
- 4 כך, למשל, טען חוקר ספרות הילדים אוריאל אופק (אופק 1971, עמ' 439).
- 5 שמרוק 1984, עמ' 39. כמעט כל סיפוריו של שלום עליכם לילדים, שיש להם תת־כותר "א מעשה פֿאַר ייִדישע קינדער", נכתבו ופורסמו בעיתון דער יוד בשנים 1900–1901 (שם, עמ' 45). שמרוק מציג במאמרו זה את ההתכתבויות בין שלום עליכם לרבניצקי, וכן בין שלום עליכם לחתנו י. ד. ברקוביץ בעניין הצורך בעיבוד סיפוריו לילדים.

נשאלת השאלה: מה היה החומר הספרותי בידיש לילדים עד תחילת המאה ה-20? מסתבר שהיה זה חומר שהנשים בבית – סבתות ואמהות – קראו ושוחחו עליו. הילדים ששהו במחיצת הנשים בבית שמעו מפייהן, בין אם סופר להם ישירות ובין אם הדברים נקלטו באוזניהם באקראי, בהטייתם אוזן לשיחת הנשים. ומה קראו הנשים בידיש? על קריאת נשים יהודיות במהלך המאה ה-19 נערכו סקירות ומחקרים – החל בשמואל ניגער (1913) וכלה באיריס פרוש (2001) – ומתוכם מסתבר שדווקא האישה, שלא למדה במוסדות תורניים עם הבנים, פיתחה הרגלי קריאה בידיש בחומר מגוון. תהליך זה נוצר עקב התנאים המיוחדים של החברה היהודית דאז. ביהדות נהגו להקפיד על השכלתם של הבנים, וכבר בגיל צעיר הקפידו על ספרות תורנית מסורתית. הילדים למדו כבר בגיל צעיר חומש, גמרא ותפילות, תוך ניתוק מכל חומר אחר. ואילו הילדות והנשים נשארו בבית. אולם, דווקא בזכות היותן בשוליים, בזכות זה שלא הקפידו עמן ולא דאגו לאספקת השכלה מסודרת והכוונה בחומר קריאה, הן הצליחו להעשיר את עולמן הספרותי. בצד המאבק בין החסידים למשכילים במאה ה-19, נוצרה שכבה של נשים קוראות. אלו, אשר יידיש היתה שפת האם שלהן והן ידעו אותה על בוריה, למדו לקרוא יידיש במסגרות לא פורמאליות והחלו לקרוא בשפה זו. הן קראו סוגי ספרות שונים. ראשית כל ספרות מסורתית, שהיתה מטבעה בשפה ברורה וקלה, ציורית, עלילתית ומושכת לב. נשים קראו צאינה וראינה (פרשת השבוע בצירוף אגדות מן התלמוד והמדרש), הן קראו תחינות וספרי מוסר. בכל אלו היו סיפורים מרתקים, שהטיפו ליראת שמים ולקיום מצוות. הנשים קראו ספרות זו בערבי שבתות ובחגים, כאשר הגברים הלכו לבית הכנסת, ובהזדמנויות אחרות. גם אלו שלא קראו נהנו מספרות זו. לעיתים היתה אישה משכילה קוראת באוזני חברותיה. כאמור, העובדה שהנשים היו ב"שוליים", גרמה לכך שלא הקפידו על חומר הקריאה שלהן. כך הגיע לידיהן גם חומר חילוני, כדוגמת תרגומים לידיש של סיפורי אלף לילה ולילה. כל החומר הזה הגיע גם לאוזני ילדים.

אגב, נוסף על כך, במחצית השנייה של המאה ה-19 החלו להופיע 'קוראות חדשות', שעברו בהדרגה מקריאת ספרות מסורתית לקריאת רומנים וספרות פופולארית משכילית בידיש. כמו כן היו נשים שלמדו שפות לועזיות מפי מורים פרטיים או בבתי ספר כלליים וקראו ספרים בשפות אחרות. מתוך זיכרונות של אישים שונים ניכר תפקידה החשוב של האישה במשפחה בחשיפת חומר ספרותי באוזני הילדים. על שמיעת האגדות של צאינה וראינה מפי אמו מעיד צבי שרפשטיין:

ביום שבת בבוקר, עת הלכו בני־הבית הגברים להתפלל בבית־המדרש, נשארתי אני הקטן בבית; לפעמים אחר־הצהריים, עת שכב אבי לנוח או הלך לבקר בבית אחד מידידי – ישבה אמי אל השולחן לקרוא בצאינה וראינה. לפעמים היתה שכנה או שתיים נכנסות ויושבות ליד אמי לשמוע את תוכן פרשת השבוע. נצטרפתי גם אני אליהן, נלחץ אל אמי, שומע לקריאתה הלוחשת כמעט. יש שהדברים היו מופלאים, לקוחים מעולם

רחוק, מארצות המורים וגמלים, ועסקי התושבים מוזרים, לקנות בני אדם ולמכרם לעבדים ולשפחות; ויש שהיו הדברים לקוחים מחיי המציאות הקרובה ומשוחחים שיחות שכמוהן אני שומע מפי הגדולים.⁶

ועל קריאת הסיפורים בספר אלף לילה ולילה כותב שמ"ר ופסבדונים של נחום-מאיר שייקעוויטש, מחבר רומנים פופולאריים ומחזות:

אמי אהבה מאוד להגות בסיפורים ובכל שבת ומועד סיפרה באזני אחיה ואחיותיה סיפורים גדולים וארוכים מאוד. מדי ספרה לא גרעתי עין מפניה. בלעתי את כל הגה היוצא מפיה, נכון הייתי לתת נפשי כופר כל מילה ומילה ואחרי כן יכולתי לספר את כל אשר שמעתי מבלי גרעון דיבור אחד.⁷

ספרות בכתב של נשים – פרסומים בעיתונים ביידיש לילדים

יחד עם צמיחת בתי הספר גדל הצורך בכל הארצות בהן חיים יהודים בספרים לילדים.⁸ בתקופה בין שתי מלחמות העולם יש כותבים מיומנים לילדים. ספרות הילדים ביידיש התפתחה אז מאוד הן במזרח אירופה והן בארצות הברית, בארגנטינה ובארצות נוספות. עובדה זו מעידה על כך, שלא רק התפתחות בתי הספר החילוניים ביידיש דרבנו את התפתחות ספרות הילדים, אלא גם היווצרותם של המרכזים היהודיים החדשים מעבר לאוקיאנוס. מרכזים אלו הצמיחו צורך בחינוך יהודי ובהקניית שפת יידיש לילדים קטנים, בסביבה שאינה דוברת אותה. רשתות החינוך ביידיש החלו להוציא לאור עיתונים לילדים הן במזרח אירופה והן באמריקה ובקנדה. דוגמאות: בחסות רשת ציש"א החילונית בפולין (צענטראלע יידישע שול אָרגאַניזאַציע) יצאו לאור העיתונים דער חב"ר וגרינינקע ביימעלעך בוילנה וקינדער־פֿריינד בווארשה. רשת 'אגודת ישראל' הוציאה לאור עיתונים לגילים שונים: בית יעקב, קינדער-גאַרטן, פֿרישינקע בלימעלעך. באמריקה ראו אור: קינדערלאַנד מטעם בתי הספר של "אַרבעטער רינג"; קינדערוועלט מטעם בתי הספר של "נאַציאָנאַלן אַרבעטער-פֿאַרבאַנד"; קינדער-זשורנאַל יצא לאור מטעם "שלום עליכם פֿאַלקס-אינסטיטוט". עיתונים אלו כללו פרקי ספרות (שירים, סיפורים ומחזות להעלאה על הבמה) יחד עם טקסטים להעשרה (ידיעות מן העולם הרחב ומדע פופולארי). מודל זה של עיתון לילדים לא צמח יש מאין, אלא הוא היה דומה למודלים של עיתוני ילדים לא יהודיים, שראו אור בארצות שונות.⁹ שני עיתוני ילדים, משני עברי האוקיאנוס, נחשבים כאבני יסוד של ספרות

6 שרפשטיין 1973, עמ' 144. מצוטט אצל פרוש 2001, עמ' 140.

7 שייקביץ 1952, עמ' 20, הערה 3. מצוטט אצל פרוש 2001, עמ' 143.

8 ראה מאמרי: בראל 2003.

9 על התפתחות עיתוני הילדים בעולם ראה מאמרי: בראל 2001.

הילדים המודרנית בידיש. אלו הם גרינינקע ביימעלעך¹⁰ שיצא לאור בוילנה (1914–1939, עם שתי הפסקות) בעריכת ש. באסטומסקי וקינדער זשורנאל (1920–1978) שיצא לאור בניו-יורק בעריכת ש. ניגער, ל. לעהרער ואחרים. כלומר: עיתוני הילדים היו ראשית והתחלה של ספרות הילדים המודרנית בידיש. תרומתם מתבטאת בפרסום יצירות ספרות שונות, קלאסיות ומודרניות, מקוריות ומתורגמות, וכן יצירות שכתבו ילדים. ממכתבי הילדים ומחיבוריהם יכלו המבוגרים ללמוד מה מעניין אותם וכיצד צריך לכתוב להם.¹¹ היו ספרות ילדים שרוב פרסומיהן נדפסו בעיתוני הילדים. דוגמה כזו היא פרומע שרה, שפרסמה סיפורים בעיתונים באמריקה, בארגנטינה, בפולין ובצרפת. החל מ-1925 ניתן למצוא יצירות שלה כמעט בכל גיליון של העיתון קינדער זשורנאל (ניו-יורק).

עיתוני הילדים היוו לעיתים במה ראשונה לפרסום יצירה ספרותית, אשר אחר כך נדפסה בספר. כך, לדוגמה, קרה עם יצירותיה של העלענע כאַצקעלס, שפרסמה טקסטים בהמשכים בגרינינקע ביימעלעך (וילנה) ואחר כך הם יצאו לאור כספרים והעשירו את ספרות הילדים ואת מדף ספרות הילדים בידיש בבית.

ייחודן של נשים בכתובה לילדים

מתוך עיון בביוגרפיות של נשים שכתבו לילדים, מסתברת תרומתן העצומה להתרחבותה של ספרות הילדים בשפה זו הן במקור והן בתרגום מספרות העולם. על המיוחד בכתובה של נשים לילדים כתב הסופר יעקב גלאטשטיין (ניו-יורק):

אפֿשר ווייסן אונדזערע אידישע פֿרויען אַ סך בעסער, וואָס דאָס אידישע קינד דאַרף און וויל ליינענען. זיי שרייבן נישט קיין קינדער־ליטעראַטור פֿון אויבן אַראָפֿ, ווי דערוואַקסענע שרייבער, וואָס וואַרפֿן צו שיריים און זינען זיכער, אַז די לערערס וועלן שוין צווינגען די קינדער עס אויפֿצועסן. די פֿרויען־שרייבערס וועלן אפֿשר שרייבן נאַטירלעך און דירעקט פֿאַר קינדער, אָן שום גאווה, און ווי עפעס וואָס האָט אַ ווערט אין זיך אַליין און נישט ווי עודף־ליטעראַטור, אַדער אַריבערשויעכץ. אין דער אַמעריקאַנער קינדער־ליטעראַטור דאָמינירט אויך די פֿרוי.¹²

מן הביוגרפיות (הכתובות להלן) מסתבר, שרוב הנשים שכתבו לילדים בידיש היו מורות וגננות, היו קשורות בשלב כלשהו בחייהן לחינוך ולהוראה בידיש. כמו אצל הגברים נובעת כתיבתן מן הצורך ליצור חומרי קריאה ולימוד עבור תלמידיהן וחניכיהן. דוגמאות ליוצרות עבור תלמידיהן: מלכה חפץ־טוזמאן וציפע

10 ראה מאמרי: בר־אל 2000.

11 הרחבה בנושא עיתונות הילדים בידיש ותרומתה להתפתחות ספרות הילדים בשפה זו, ראה במאמרי: בר־אל 2005 ובספרי: בר־אל 2006.

12 אידישער קעמפֿער, 9טן יוני, 1950, ז' 17.

פרעס. נוסף לכך, היכרותן ומפגשן הבלתי אמצעי של נשים עם ילדים במשפחה ובמוסדות החינוך, גרמו להן להבין את הצרכים הפסיכולוגיים, הרגשיים והקוגניטיביים של הילדים.

נשים כתבו לילדים ביידיש במשך המאה ה־20, בעיקר במחצית הראשונה, משני עברי האוקיאנוס – הן במזרח אירופה והן באמריקה. חלק ניכר מן הכותבות נולדו במזרח אירופה ועברו בשלב זה או אחר בחייהן לארצות אחרות, בעיקר לאמריקה, לקנדה, לארגנטינה ולישראל. חלק מהן היו דו־לשוניות, פרסמו הן ביידיש והן בשפה אחרת. דוגמת רחל בוימוואל שכתבה ברוסית וביידיש ומאי זרובבלס שכתבה גם בעברית וגם ביידיש.

גלריית הדמויות הנשיות בתחום ספרות הילדים מגוונת. החל בילדה – דוגמת רבקה קויאטקאווסקי־פנחסיק שהחלה לכתוב בגיל שנים עשרה – וכלה בנשים מבוגרות, אשר חלק מהן התחילו לכתוב בנערותן והמשיכו עד גיל מבוגר – דוגמת ביילע שכתע־גאטעסמאן שחיה ופעילה עד היום בניו־יורק. המגוון מתבטא גם באידיאולוגיות השונות. יש בין הכותבות נשים ציוניות, נשים בונדיסטיות וכן נשים דתיות דוגמת אסתר־רויזע הינטער ושרה שענירער. (שענירער ייסדה את בית הספר החרדי הראשון עבור בנות בלודז', שהיה ראשיתה של רשת החינוך 'בית יעקב'. הטקסטים של שענירער ממשיכים להופיע עד היום בעיר בני־ברק בישראל.) שירי משוררות הולחנו ושרו אותם הן בבתי ספר והן על הבמה. כך היה עם שיריה של דבורה באָראָל ואחרות.

נשים העשירו את ספרות הילדים ביידיש הן במקור והן בתרגום. בכתיבת ספרות ביידיש יש לציין את מגוון הז'אנרים – שירים, שירי־סיפור, סיפורים ריאליסטיים, אגדות, מחזות. כל אלו יועדו למגוון גילים – מן הגיל הרך ועד לנוער. חלק גדול מן היצירות היו ספרות במיטבה, שילוב של צורה ותוכן, עם אלמנטים חשובים לספרות השמיעתית של הילדים, אך בעלות איכויות ספרותיות שגורמות הנאה גם למבוגרים. להלן דברים שכתב חיים שלמה קאזדאן, מראשי החינוך החילוני ביידיש, בסקירתו על ספרות הילדים היהודית באמריקה. קאזדאן התייחס לספרה של רבקה גאלין "טייבעלע" (אוסף שירים לילדים). לדבריו:

עס אָטעמט מיט גרויסער ליבע צום קינד. יעדער וואָרט איז אויפֿריכטיק, ניטאָ קיין געמאכטקייט. אַלץ איז באַהויכט מיט אַ לירישן טאָן. די שפּראַך איז פֿריש, פֿאַלקסטִימלעך אָבער אמת־ליטעראַריש, אַ סך ייִדישע קינדער־טיפּן און פֿאַרטערטן זײַנען דאָ געגעבן, אָבער אויך אַ סך קינדער פֿון אַנדערע פֿעלקער. און דאָס איז אַ גרויסע נײַס.¹³

על המשוררת קדיה מולודובסקי נכתב:

קאָדיע מאַלאַדאָווסקי האָט אַ וואונדערלעך־אינטימען טאָן, ווען זי רעדט צו קינדער, וועגן קינדער. ווי אַ געניטע און גאָט־געבענטשטע לערערין פֿון ייִנגערע קלאַסן, קען זי אויסגעצייכנט די פּסיכאָלאָגיע פֿון

יידישן קינד, זיין לעבעדיקן לשון און שמייכל. און זי ווייסט, ווי אזוי זיך מיט אים צו שפילן און זי קען זיך אפילו מיט אים פארשפילן. זי קען אים דערציילן מעשיות, פאנטאזיעס, וואָס זינען מלא חן. [...] אַלץ איז דאָ יידיש און יידישער, היימיש און פֿאַלקסטימלעך. רעאַליסטישע טענער פלעכטן זיך דורך מיט רייץ־פֿאַנטאַסטישע. דער יידיש איז עלאַסטיש, שפילעוודיק און בילדעריש. אַלץ איז דורכגעדרונגען מיט דינאַמישקייט און סצענישקייט. די קינדער דאָ זינען לעבעדיקע, נאַטירליכע, שטיפֿערישע און זיי רייסן זיך צו ברייטע האַריזאָנטן. ק. מאָלאָדאָוסקיס פֿאַעזיע איז אַפֿטימיסטיש, געבויט אויף די קינדערס באַראַינטערעסירונגען. זי נעמט צו הילף זייער פֿאַנטאַזיע און אינטואַציע. אַ חן און אַ יומטובֿ־דיקייט רוט אויף יעדער שורה.¹⁴

יצירות שנכתבו בידיש במקורן תורגמו לשפות שונות – רוסית, אנגלית ועברית. חלק מהן – כדוגמת שירי קדיה מולודובסקי – נדפסות שוב ושוב עד היום במדינת ישראל.

מפעל התרגום של טקסטים לילדים בידיש היה חשוב מאוד להעשרת ספרות הילדים בשפה זו, בעיקר בראשית המאה העשרים. בתחום זה היו נשים שתרגמו מגוון ז'אנרים ונושאים להעשרה ולהשכלה כללית וגם מן הקלאסיקה של הספרות היפה. כאלו הן העלענע כאַצקעלס, שהתגוררה בקובנה ובווילנה וסיירה רבות בעולם. בצד כתיבת ספרות מקור היא תרגמה ספרות מסעות (של החוקר הנוסע השוודי סוין הדין), טקסטים במדע פופולארי וספרי ילדים קלאסיים, ביניהם ספריה של ליוסי פֿיטש־פֿרקינס האמריקאית. מלכה חיימסאָן (וילנה) תרגמה גם היא רבות, בין השאר טקסטים במדע פופולארי ומן הקלאסיקה היוונית. גם גולדה פֿאַץ (וילנה, נסתתה בפונאָר) תרגמה ועיבדה מן הקלאסיקה של יוון ורומא וזאת לצורך לימוד בבית הספר התיכון. גיטל מייזל (קייב, וארשה, תל־אביב) התמקדה בעיקר בתרגום יצירות של סופרים רוסיים. סוניה קאַנטאַר התמקדה בתרגום בנושא בעלי חיים.

הפעילות הספרותית של הכותבות – רובן ככולן ילידות מזרח אירופה – התפרשה ברחבי העולם. היו כותבות שחיו כל ימיהן במזרח אירופה, חלקן נספו בשואה. ביניהן: גאַלדע פֿאַץ, רחל ברכות (בראָבעס), לאה האַלפערן, אסתר־רויזע היינטער ומלכה חיימסאָן. לעומתן היו שהיגרו לארצות אחרות בשלב מסוים של חייהן, בהיותן ילדות עם בני משפחותיהן או בבגרותן. רוב ההגירה היתה אל מעבר לאוקיאנוס, לקנדה ולאמריקה. ביניהן: מאַזע איידע, סיגאַל אסתר, קאַפֿשטיין ברכה, בירנבוים שרה, גרינבלאַט עליזה, גרינגלאָז צביה, דראַפֿקין ציליע, רייזען שרה ואחרות. יש שורה של כותבות, שפרי עטן נתפרסם גם במזרח אירופה וגם בארץ מגוריהן החדשה. דוגמאות: קדיה מולודובסקי (פולין – אמריקה); מרים מרגולין [עטרה ייבין] (רוסיה הלבנה – ישראל); רחל בוימוואַל, גיטל מייזל

14 קאַזדאַן 1948, עמ' 358.

וקאָפּשטיין ברכה (אוקראינה – ישראל). יש לציין את ספרות הילדים שנכתבה בארגנטינה. בין הכותבות: מאָשע פּאיוק־שטוק, מימי פּינוּאָן וירדנה־כרמלה פּיין (ילידת ארגנטינה).

חלק שני – ביוגרפיות

להלן ביוגרפיות של עשרות נשים שכתבו לילדים. רובן כתבו הן לילדים והן למבוגרים. חלק קטן מהן כתבו רק לילדים ולנוער. בביוגרפיות נכללו גם שמות של ספרי לימוד וגם של ספרים למבוגרים. נכללו ברשימה גם נשים שרוב כתיבתן היה למבוגרים ומעט מיצירותיהן היה לילדים, וכן נשים שפרסמו מעט (ספר אחד או שניים) ובלבד שיצירותיהן נדפסו בעיתוני ילדים מובהקים כגון גרינינקע ביימעלעך (וילנה),¹⁵ קינדער פּריינד (וארשה), קינדער זשורנאַל (ניו־יורק) ואַרגענטינער ביימעלעך (בואנוס איירעס).

באַיאָרסקאַיאַ ריוואַ

(1893 – 24 ביוני 1967). משוררת ילדים. נולדה בז'יזב (פלך קייב, אוקראינה). אביה היה סוחר יערות. בילדותה גילתה כישרון לשירה ולמשחק. למדה בגימנסיה ובבית ספר למוסיקה בקייב. בשנת 1918 סיימה סמינר לגננות בקייב והשתתפה בייסוד גני ילדים ליתומים ולחסרי בית. משנת 1922 התגוררה במוסקווה. שם היתה מורה למוסיקה, לריתמיקה, למשחקי ילדים ולספרות ילדים. הלחינה שירים רבים לילדים ולמבוגרים, שזכו לפופולריות. נפטרה במוסקווה. שירי הילדים שלה מבטאים את חוויותיו של הילד בבית ובחצר. יש בהם ערכי אנוש ואהבת העמל. איכותם מוסיקלית. הוציאה לאור קבצי שירים. מספריה: "קלינגען העמערלעך" [פטישוניס מצלצלים] (מוסקווה 1925); "אַרבעט, שפיל, געזאַנג" [עבודה, משחק, זמרה] (מוסקווה 1932); "קליינע בויער" [בנאים קטנים] (מוסקווה 1938), "לאָמיר זינגען" [הבה נשירה] (מוסקווה 1940). כמה משיריה תורגמו לעברית בידי אוריאל אופק (באנתולוגיה "שירי ערש ליענקלה", 1984).

בוימוואָל רחל

(4 במרס 1914 – 16 ביוני 2000). סופרת ומשוררת. כתבה ביידיש וברוסית. נולדה באודסה, אוקראינה. אביה היה איש התיאטרון וכותב המחזות יהודה־לייב בוימוואָל. בצעירותה ספגה בבית אביה תרבות יהודית. בתקופת מלחמת העולם השנייה עברה עם משפחתה לטאשקנט שבמרכז אסיה. ב־1971 עלתה עם משפחתה לישראל והתגוררה בירושלים. בעלה הוא המשורר זיאמע (זלמן) טעלעסין. שניהם תרגמו יחד מסיפורי צ'כוב. נפטרה בירושלים.

15 לקסיקון המוקדש לכותבים בעיתון זה, ראה בספרי: בראל 2002.

שיריה הראשונים נדפסו בירחון הילדים **ביידיש פיִאַנער** (מוסקוואה). מספריה: "קינדער־לידער" (מוסקוואה־מינסק 1930); "פיִאַנערן" [חלוצים], שירי ילדים (מוסקוואה 1934); "טאַרע", שירים (1934); "בערטשיק ברוד" (סיפור לילדים בחרוזים (מינסק 1936); "לידער" (מינסק 1936); "דאָס טאַנעלע", שירי ילדים (מוסקוואה 1938); "וויינישלבֿימער בליִען" (שירים, מינסק 1939); "לידער" (מוסקוואה 1940); "מייסעלעך פֿאַר קינדער" (מוסקוואה 1941); "היה היה פעם פיל" (סיפורים ומשלים, תל־אביב 1972); "אויסגעבענקט" (שירים, תל־אביב 1972); "אַ מאָל איז געווען אַ העלפֿאַנד" (סיפורים לקטנים וגדולים, תל־אביב 1973); "חמישים אגדה ואגדה" (תל־אביב 1973); "דניאל פֿינקלקרויט" (ביוגרפיה של שחקן, ירושלים 1974); "פֿון ליד צו ליד" (ירושלים, 1977); "דרשׂ העפֿטן" (כוללים: שירים חדשים, פתגמים, מכתמים ושירי ילדות, ירושלים 1979); "אַליין דאָס לעבן" (שירים ומכתמים, ירושלים 1983); "וונדערוועלט" (ירושלים 1990); "אַנטקעגן דעם וואָס איר זאָגט" (ירושלים 1991). פרסמה גם שנים עשר ספרי ילדים ברוסית וקבצי שירים למבוגרים ברוסית. יצירותיה תורגמו לשפות שונות, ביניהן לעברית. נחשבה כאחת המשוררות היהודיות־סובייטיות המוכשרות בדור הצעיר.

בורשטין ליבע

(13 בדצמבר 1901 – 10 במאי 1940). סופרת, משוררת, מתרגמת ומסאית. נולדה בסאָקאָלי באזור ביאליסטוק. בשנת 1921 הגיעה לאמריקה. התגוררה בניו־יורק ובלוס־אנג'לס. כתבה גם סיפורי ילדים. מספריה: "דער גערטנער" (תרגום ליידיש של רבידראנאט טאגורי, ביאליסטוק 1921).

בירנבוים שֶׁרָה

(1910 – דצמבר 1978). משוררת. נולדה בלודז', פולין. בהיותה ילדה עברה המשפחה להתגורר בווארשה. פרסמה שירים בעיתונים שונים, ביניהם בעיתון **קינדער זשורנאל** בניו־יורק. בשנת 1937 עברה לארגנטינה והתגוררה בבואנוס איירס. מספריה: "זינג אין מיר" (בואנוס איירעס 1938); "געזאַנג אין שטורעם" (בואנוס איירעס 1950); "פֿאַר זון אויפֿגאַנג" (בואנוס איירעס 1962).

ברכות (בראָכעס) רחל

(23 בספטמבר 1880 – 1942?). נולדה בסווערוזשען, פלך מינסק ברוסיה הלבנה למשפחה ענייה שעברה להתגורר במינסק. אביה, משכיל, כתב הרבה בעברית אך לא פרסם מפרי עטו. בגיל תשע התייתמה מאביה ולאחר זמן קצר היה עליה להתחיל לעבוד כתופרת. בגיל שמונה עשרה היתה מורה למלאכת יד באולפנה לבנות במינסק. סיפורה הראשון – "יאנקעלע" – נדפס בעיתון **דער יוד** (מינסק 1899). כתבה גם מחזות. בכתבתה תיארה את חיי הנשים היהודיות (ביניהן הפועלות) ואת חיי הילדים. בתקופת השלטון הקומוניסטי בברית המועצות כתבה למעלה ממאתיים סיפורים ומחזות, ביניהם סיפורים לילדים. רובם נדפסו בכתבי־עת ומיעוטם קובצו בספרים. חלק מסיפורה תורגמו לרוסית. נספתה בגטו מינסק.

מספריה: "א זאמלונג דערציילונגען" (מינסק 1922); "אין פיאָנערן-לאַגער" (מינסק 1936); "שפינען" (מינסק 1940).

גאָלדסמיט ביאַטריס

(17 באפריל 1915 – 1950). נולדה בברונקס, ניו-יורק. למדה בבית הספר היידי "שלום עליכם פאָלקסשול". בגיל שתים עשרה החלה לכתוב שירים ביידיש. שיריה נדפסו בעיתון בית הספר ואחר כך בעיתון קינדער זשורנאַל (ניו-יורק). כתבה גם שירים באנגלית וכן פרוזה. לאחר מותה פורסם אוסף שירים מעזבונה הספרותי בשם "די וועלט ווערט קלענער" (ניו-יורק 1953).

גאלין רבקה

(1890 – 8 באוגוסט 1935) משוררת. נולדה בלעכעוויטש ברוסיה הלבנה. בגיל שתים עשרה התייתמה מאמה. השכלתה נרכשה ממלמדים פרטיים וממורים לידיש וללימודים כלליים. ב־1907 היגרה לאמריקה. בימים עבדה בבית חרושת בניו-יורק ובערבים למדה אנגלית. בהיותה כבת עשרים חלתה במחלת ריאות ושהתה בסנטוריום בדנבר. שם הכירה את יהואש. באותה תקופה החלה לכתוב שירה ופרוזה. מאז 1914 התגוררה בסן-פרנציסקו. יחד עם בעלה, הסופר נח מישקאָווסקי, נסעה למזרח הרחוק. בשנים 1915–1918 היתה בכאָרבין, סין. עבדה שם כמורה בבתי ספר יהודיים ובשיעורי ערב למבוגרים. שם החלה להיות מוכרת כמשוררת לילדים. חלק משירים אלו תורגמו לרוסית ונדפסו בכתבי־עת רוסיים־יהודיים. ב־1921 היתה בארץ ישראל במשך שנה. בסוף 1922 חזרה לאמריקה והתגוררה בניו-יורק. ג' סבלה מגיל צעיר ממחלת ריאות. בשנת 1925 נפטרה בתם היחידה טייבעלע בגיל שש וחצי.

ג' פרסמה שירים רבים וגם סיפורים בעיתונים שונים לילדים, ביניהם: קינדער־לאַנד וקינדער זשורנאַל באמריקה, גרינינקע ביימעלעך ודער חבֵר בוילנה, קינדער־פריינד בווארשה. שיריה נדפסו במוספים לילדים שבעיתוני המבוגרים, במקראות ובספרי לימוד. אחדים משיריה הולחנו ושרו אותם בבתי ספר ובמסגרות אחרות. מספריה: "טייבעלע" שירים (שיקאגו 1933). מהדורה שנייה עם איורים של נ. קאזלאווסקי נדפסה בניו-יורק בשנת 1937); "מאָנטשיק מיידעלע" (וארשה 1934, מהדורה שנייה ב־1938); "לידער און דערציילונגען" (ניו-יורק 1937).

שיריה מחורזים, בעלי מקצב, חלק מהם מיועדים לגיל הרך. היא עוסקת בנושאים שונים. יש בשיריה דמיון, ולעיתים מוטיבים אגדתיים. להלן דוגמאות לשירים שנדפסו בעיתון גרינינקע ביימעלעך: "דער ערשטער שניי (פֿון דער באַבעס מעשהלעך)", על ילד עני, יחף, שליימקעלע, שעזר לזקן לסחוב חבילה. הזקן נעלם ומן החבילה יצאה מזחלת עם שני סוסים לבנים (גל' 72). תחת אותו כותר – "דער ערשטער שניי" נדפסו בגיליון אחר (208) רק ארבעה בתים ראשונים של אותו שיר. "א ווונדער שפיגל" הוא שיר על חלום ודמיון (88/87). יש בשיריה שובבות המאפיינת ילדים. דוגמה: "ערגעץ ווייט", שיר על ארץ ללא עבודה וללא לימודים, ואין צורך להסתרק ולהתרחץ שם (68/67). נדפסו גם שירי טבע:

"פֿרילינג" (157/8); "ווינטן" (187). היא כתבה שירים עצובים ושירים שמחים. "ווינטער" הוא שיר עליו על ילדים המחליקים על השלג (208). שיר זה הולחן על ידי יעקב גלאַטשטיין ומופיע עם תווים (224). היא כתבה שירים הומוריסטיים ואפילו שירי נונסנס. "קויף ביליקן" – על מכירת ילדה (164/5) ו"דאָויד איז אַ נאַר" (136). דוגמה לאחד משירי החגים שכתבה: "פורים", שהולחן על ידי נ. מאַצקעוויטש (234). כאשר יצא לאור ספרה "טייבעלע" (שיקאגו 1933), הוא זכה לסקירה אוהדת במדור "הגיעו למערכת". נאמר שצורתו נאה והוא מתאים כמתנה לילדים יהודים. גאַלין הוגדרה כסופרת ידועה ואהובה על הילדים (131).

גלאַזער־קאָזלאָוסקי איראַ

(25 בספטמבר 1891 – 30 באוגוסט 1947). משוררת, סופרת ומתרגמת. נולדה בליובאַר, וואָלין. שם למדה בבית ספר עממי רוסי. בזשיטאַמיר למדה בגימנסיה. בצעירותה נמשכה אל התנועה המהפכנית (הקומוניסטית). כדי להימלט מחיפושי המשטרה נסעה לאמריקה ואחר־כך חזרה לאירופה ושהתה זמן קצר בפריס ובאודסה. בשנת 1909 נסעה לניו־יורק. תקופת מה התגוררה בין חלוצים בקלוניא במערב ארצות הברית. בשנים 1915–1917 למדה רפואה באוניברסיטת יוטה שבסולט לייק סיטי. בשנת 1922 סיימה קורס לעיתונאות באוניברסיטה בניו־יורק. היתה רעייתו של הצייר נאַטע קאָזלאָוסקי. עוד בהיותה בזשיטאַמיר נדפסו בעיתון כמה משיריה ברוסית. בארצות־הברית פרסמה שירים בעיתונים באנגלית. פרסום ראשון בידיש היה סיפורה "די ווייסע נעכט" שנדפס בעיתון פֿרייער אַרבעטער שטימע בשנת 1918. אחר־כך פרסמה שירים, סיפורים ותרגומים לידיש בעיתונים שונים למבוגרים בפולין, באמריקה ובארגנטינה, וכן בעיתוני הילדים גרינינקע ביימעלעך ודער חבֿר שראו אור בוויילנה. תרגמה לידיש שירי ילדים של רבידרנאט טאַגור וגם מן הספרות האנגלית. תרגמה גם מסיפורי או. הנרי. מספריה: "אין האַלב־שאַטן" (שירים, ניו־יורק 1922); "יונג־לעבן" (שירי ילדים, ניו־יורק 1929); "אין פֿעלד" (שירי ילדים, ניו־יורק 1929); "אַ ריזע צו דער לבנה" (סיפורי ילדים, ניו־יורק 1940).

גרינבלאַט עליזה (שם נעורים: אַהראָנזאָהן)

(8 בספטמבר 1888 – 21 בספטמבר 1975). משוררת. נולדה באַזאַריניעץ באוקראינה. בגיל שמונה התייתמה מאביה. בשנת 1910 היגרה עם משפחתה לאמריקה. למדה בפילדפיה. אחר־כך התגוררה בברוקלין ניו־יורק. החלה לכתוב בשנת 1928. פרסמה סיפורים ושירים למבוגרים בעיתונים שונים. כתבה שירי ילדים שנדפסו בעיתונים קינדער זשורנאַל, קינדער וועלט וקינדער־ציטונג בניו־יורק; אַרגענטינער ביימעלעך בבואנוס איירעס ודבר לילדים בתל־אביב. חלק משיריה הולחנו. מספריה: "לעבן מיינס" (פילדלפיה 1935); "זאַמעלונג פֿון 10 לידער" (עם תווים, ניו־יורק 1947); "איך זינג" (שירי ילדים עם תווים, ניו־יורק 1947); "איך און דו"

(ניו־יורק 1951); "אין סייגעט ביים ים" (שירים, ניו־יורק 1957); "ביים פֿענצטער פֿון מיין לעבן" (ניו־יורק 1966).

גרינגלאַז צביה

(1898 – 30 באוקטובר 1975). משוררת. כתבה בעברית וביידיש. נולדה בהורודץ (ליד קובריץ) ברוסיה הלבנה למשפחת רבנים חובבי ציון. בצעירותה נסעה לווארשה ושם רכשה השכלה כללית והשתלמה בהוראה. בשנת 1914 חזרה לעיירת הולדתה ופתחה בית ספר לנערות. בשנת 1922 היגרה לארצות הברית והתגוררה בניו־יורק. לימדה במרכז היהודי בפלֿטבוש. בשנת 1968 עלתה לישראל. נפטרה בתל־אביב.

דזשאקלין (האַמער) שרה

(17 בדצמבר 1905 – 30 באוקטובר 1975). סופרת. נולדה בנאָו־אָראַדאָמסק, פולין. בשנת 1914 היגרה עם משפחתה לקנדה. למדה בטורונטו בבית ספר כללי וקיבלה שיעורים בנושאי יהדות ממורים פרטיים. החלה לשחק בתיאטרון בגיל צעיר. אחר־כך עברה להתגורר בניו־יורק. החלה לפרסם בשנת 1934 סיפור בהמשכים בעיתון טאָג (ניו־יורק). אחר־כך פרסמה סיפורים בעיתונים למבוגרים בניו־יורק, בבואנוס איירעס, טורונטו ומקסיקו. כמו כן פרסמה סיפורים לילדים בקינדער זשורנאַל (ניו־יורק). מספריה: "לעבנס און געשטאַלט" (ניו־יורק 1946); "שטאַמען און צווייגן" (ניו־יורק 1954); "שטאַט און שטעטעל" (תל־אביב 1964).

דראַפּקין ציליע

(18 בדצמבר 1888 – 17 באוגוסט 1956). נולדה בבאָברויסק באזור מינסק ברוסיה הלבנה. התייתמה מאביה בגיל צעיר. עד גיל שמונה למדה לימודים יהודיים אצל רבנית, ואחר־כך בבית ספר רוסי. סיימה גימנסיה בבאָברויסק. היתה מורה בווארשה. בשנת 1912 הגיעה לאמריקה והתיישבה בניו־יורק. שם כתבה שירים וסיפורים ברוסית וביידיש שפורסמו בעיתונים שונים. מספריה: "אין הייסן ווינט" (שירים, ניו־יורק 1935). הספר יצר לאור שנית בשנת 1959 על ידי ילדיה). חלק מסיפוריה ברוסית תורגמו ליידיש.

האַלפּערין לאה

(1894 – 1942) נולדה בוואַלקאָוויסק, פולין בגבול רוסיה, למשפחה אמידה. סיימה גימנסיה רוסיית בביאליסטוק. בראשית שנות העשרים עברה לווארשה. שם למדה באוניברסיטה, הצטרפה ל"בונד" ושימשה כמנהלת בית ספר "גראָסער־שול". פרסמה מאמרים בענייני חינוך, ערכה (יחד עם י. ראָטענבערג) מקראה בשם "יידיש" לתלמידי הכיתה החמישית (וארשה 1936). תרגמה סיפורים מרוסית ומפולנית עבור העיתון קליינע פֿאַלקסצייטונג. בהוצאת "קינדערֿפֿריינד" בווארשה יצא לאור תרגומה לאגדה של נתנאל הותורן "די גאַלדענע באַרירונג" (וארשה 1936). בתקופת המלחמה עבדה בעיירת הולדתה וואַלקאָוויסק כמורה

האַפּמאַן לאַה ק. (קאַפּעליאַוויטש)

(1898 – 29 בספטמבר 1952). משוררת, סופרת ומחזאית לילדים ולנוער. נולדה
בליווענהאָף, אזור וויטעבסק (אחר־כך – לטביה) למשפחת פועלים. בשנת 1906
עברה ללונדון ומשם לאמריקה בשנת 1913. עבדה במתפרה. תקופת מה היתה
מורה בבתי ספר של אא"א (אינטערנאַציאָנאַלן אַרבעטער־אַרדען) בניו־יורק.
היתה רעייתו של המשורר ל. בערקאָוויטש, שגם כתב שירים לילדים. נפטרה
בלוס־אַנג'לס. ה' החלה לכתוב בגיל ארבע עשרה. מאז 1918 כתבה לילדים
שירים, סיפורים ומחזות. יצירותיה פורסמו בעיתונים. שיריה הם בעלי מקצב,
צליליות ותמונתיות. הם שובצו במקראות וילדים דקלמו אותם. ספרה הראשון –
"אין קינדערלאַנד" – נחשב כספר ראשון בספרות ילדים בידיש באמריקה.
מספריה: "אין קינדערלאַנד" (שירים, ניו־יורק 1919). מהדורה שנייה ב־1921
ושלישית ב־1927); "קליינע אין דער גרויסער וועלט" (סיפורים, ניו־יורק
1920); "טעאַטער שפּילן" (ניו־יורק 1930); "מאַן בלומען" (שירי ילדים, לוס־
אַנג'לס 1941);

היילבלום־פּאַללער גיטל

(8 במרס 1885 – ?). נולדה בלוקאָוו, אזור שעדלעץ בפולין. קיבלה חינוך
יהודי־מסורתי. שפות והשכלה כללית למדה אצל מורים פרטיים. בשנת 1912
עברה לניו־יורק. היתה פעילה בבתי הספר של "שלום עליכם". החל משנת 1913
תרגמה מספרות רוסית, פולנית ואנגלית. כתבה סיפורים קצרים. יצירותיה נדפסו
בעיתונים שונים למבוגרים ובעיתון קינדער זשורנאַל לילדים.

היינטער אַסתר־רויזע

(1906 – 1942). סופרת ומשוררת. נולדה בלודז' פולין למשפחה חסידיית ענייה.
למדה בבית ספר עממי פולני. בצעירותה היתה פעילה בארגון הנשים
האורתודוקסי "בנות אגודת ישראל". בשנים 1922–1925 למדה בסמינר למורות
בקרקוב, ואחר־כך היתה מורה בבית ספר "בית יעקב" בבנדין, שם התגוררה עד
מלחמת העולם השנייה. בעת הכיבוש הנאצי נמלטה לקרקוב, אחר כך התגוררה
בקשאַנזש־ווייעלקי. נספתה שם בגטו בשנת 1942.
פרסמה שירים, סיפורים ורשימות קצרות בעיתונים בית יעקב זשורנאַל וקינדער
גאַרטן. בבתי הספר של "בית יעקב" שרו את שיריה.

הערמאַן רחל

(? – ?) תושבת צרפת. בעת מלחמת העולם השנייה היתה במחתרת. תרגמה את
"אנה פראנק" לידיש.

ווערבער שפּרה

(3 במרץ 1908 – ?). סופרת ומשוררת. נולדה בוויילנה שבליטא. למדה בגימנסיה הריאלית בעיר זו (גימנסיה חילונית, ששפת ההוראה בה היתה יידיש). בשנת 1926 היגרה לבלגיה. למדה שם באוניברסיטת בריסל והיתה פעילה בחיי התרבות היהודיים ובמוסדות מפלגת פועלי ציון שמאל. בתקופת הכיבוש הנאצי היתה מורה וסייעה בהצלת ילדים יהודים. בשנת 1948 היתה נציגת בלגיה בוועידת היסוד של הקונגרס העולמי לתרבות יהודית שנערכה בניו-יורק. בשנת 1954 עלתה למדינת ישראל והתגוררה בתל-אביב.

עוד בהיותה תלמידה בגימנסיה הריאלית בוויילנה ערכה עיתון תלמידים בשם קינדער זשורנאַל, ובו פרסמה מיצירותיה הראשונות (1925–1926). אחר-כך היתה חברת מערכת של העיתון הבלתי ליגאלי אונדזער וואָרט. כתבה שירים, סיפורים ומאמרים למבוגרים וכן סיפורי ילדים, אותם פרסמה בעיתונים שונים. מספריה: "ניסעלעס טרער" (פואמה לילדים, בריסל 1950).

זאַרעצקי הינדע

(22 ביוני 1899 – ?). משוררת וסופרת. נולדה בפעטריקאָוו, אזור מינסק ברוסיה הלבנה. התחנכה בסביבה דתית-מסורתית. למדה אצל מלמדים וגם לימודי חול אצל מורים פרטיים. בשנת 1914 היגרה לאמריקה. למדה בבתי ספר ערב בניו-יורק. אחר-כך היתה גנת בגן ילדים. החל משנת 1931 כתבה סיפורים, שירים ומאמרים. חתמה על יצירותיה תחילה בשם אַנאַ זאַרעצקי ואחר-כך הינדע זאַרעצקי. פרסמה בעיתונים שונים ביידיש ובאנגלית למבוגרים ובעיתוני הילדים קינדער זשורנאַל, קינדער וועלט (ניו-יורק), דער חֵבֵר (וילנה), ואַרגענטינער ביימעלעך (בואנוס איירעס). אחדים משיריה הולחנו.

מספריה: "קראָטאַנאַ-פּאַרק – בריגאַדע" (שירים וסיפורים, ניו-יורק 1949); "דער פֿערטער ניגון" (אוסף שירים, ניו-יורק 1960); "דער אויסגעחלומטער ניגון" (ניו-יורק 1973); "און ער האָט געזונגען" (ניו-יורק 1968); "וונד און בלי" (שירים, תל-אביב 1968); "אויף גראָז און ליים" (שירים, תל-אביב 1976); "צו די ברעגן פֿון תל-אביב" (ניו-יורק 1979); "זכרון אין שפיגל" (תל-אביב 1984); "דער קאַראָואַן (תל-אביב 1987).

זוסמאַן אסתר

(1898 – ?). סופרת. נולדה בעיירה ליד בריסק דליטא, פּאָליעסיע – רוסיה הלבנה. בתקופת מלחמת העולם הראשונה הוגלתה מביתה לעומק רוסיה. שבה משם לאחר מהפכת 1917 ולימדה בבתי ספר חילוניים ביידיש בעיירות שונות. בעת פרוץ מלחמת העולם השנייה היתה בווארשה.

פרסמה בעיתונים רשימות וסיפורים קצרים. מספריה: "דער חלום פֿון אַ פֿרוי" (וארשה 1937). זהו רומן אוטוביוגרפי בחלקו, בו מתוארים חיי נשים בפולין ובליטא. "צוויי חֵבֵר טעס" (וארשה 1938). זהו סיפור לילדים.

(27 ביולי 1910 – ?). משוררת. נולדה בגאמבין, פולין. אביה היה בורסקי (מעבד עורות), שהיגר בפעם השלישית לאמריקה ב־1924 ושם גם נפטר (ב־1928). אמה, בת למשפחת רבנים, היתה אישה דתית מאוד ונשארה עם ילדיה בגאמבין. רייזל למדה בילדותה בבית ספר עממי פולני ואצל מורים פרטיים. בשנת 1935 ניהלה בית יתומים בוולאצ'אוועק. בשנים 1936–1939 התגוררה בווארשה. בעת מלחמת העולם השנייה היתה ברוסיה עם בעלה, ד"ר יצחק קאנטער. (אמה עם ילדיה ונכדיה נספו בתנורי הגז בכעלמנאָ). בשנת 1947 שבה רייזל לפולין והתגוררה תקופת מה בלודז'. בשנים 1948–1951 התגוררה בפריז. בשנת 1951 היגרה לאמריקה. שם עבדה בתחילה בבית חרושת ואחר־כך סיימה לימודיה בקולג' בניו־יורק.

פרסום ראשון שלה היה שיר שנדפס בעיתון קליינע פֿאַלקסצייטונג ב־1928. אחר־כך נדפסו שיריה בעיתונים שונים למבוגרים ולנוער ובאנתולוגיות. מספריה: "לידער" (וארשה 1936); "דער רעגן זינגט" (וארשה 1939); "צו לויטערע ברעגן" (לודז' 1948); "האַרבסטיקע סקווערן" (ניו־יורק 1969); "די נאָוועמבער־זון" (ניו־יורק 1977); "נייע לידער" (תל־אביב 1993). נחשבת כאמנית השיר המיניאטורי.

זרובבלס מאי (זרובבל–אָרם מאיה)

(24 באוגוסט 1927 – ?). סופרת ביידיש ובעברית. נולדה בווארשה. אביה היה הסופר ומנהיג מפלגת "פועלי ציון" יעקב זרובבל. בגיל שבע עלתה עם משפחתה לארץ ישראל. סיימה לימודיה ב"בית חינוך לילדי עובדים" ובגימנסיה "הרצליה" בתל־אביב. בוגרת בית המדרש למורים בבית הכרם. היתה מורה בתל־אביב ובקריית שמונה. סיפוריה הקצרים ביידיש נדפסו בעיתוני ילדים בפולין, בצרפת ובארגנטינה, וסיפוריה בעברית נדפסו בישראל. הסיפורים מתארים חוויות של יום יום בישראל.

מספריה: "קליינע העלדן: אַקטועלע מעשהלעך פֿון ישראל" (בואנוס איירעס 1949); "מלווה השיירות הצעיר" (ביידיש: בואנוס איירעס 1957, בעברית: תל־אביב 1958); "לאבא של אורי יש בית חדש" (1984).

חיימסאָן מלפה

(1888 – 1941). מתרגמת, מעבדת ועורכת. נולדה בעיירה נאָצע באזור וילנה בליטא. בגיל שנתיים התייתמה מאביה, שהיה רב. ב־1897 עברה לוילנה. למדה פסיכולוגיה באוניברסיטת ברן בשווייץ. לאחר שובה לוילנה היתה מורה בבית ספר "פרוג" ואחר־כך בגימנסיה גורעוויטש בוילנה. לימדה מדעי הטבע, גיאוגרפיה, שפה וספרות יידיש. בעלה היה הסופר, המתרגם, העורך והמו"ל שלמה באסטומסקי. יחד עמו היא ערכה והוציאה לאור ספרי לימוד וספרי קריאה. שניהם שיתפו פעולה בעריכת הירחון הפדגוגי שולפֿריינד (1936–1939). פרסמה טקסטים רבים מאוד בעיתונים גרינינקע ביימעלעך ודער חֶבֶר (וילנה) שערך בעלה. טקסטים אלו היו בעיקר כתבות וכן תרגומים ועיבודים של מאמרים

וסיפורים. היא סיפקה לעיתונים אלו חומר רב מבית הספר: חיבורים וסקירות על אירועים שונים ובנושאי חומר הלימוד. נספתה בשנת 1941 בגטו וילנה לאחר מחלה וימי רעב.

חלק מן הטקסטים שלה נדפסו בעיתון הילדים גרינינקע ביימעלעך, שערך באסטומסקי. דוגמאות מן העיתון בשנים 1926–1939: מאמרים במדע פופולארי: "דער העלפאנד" (גיליון 53 והמשכים נוספים); "ווי אזוי דער אויטאמאביל האט זיך געלערנט גיין", מאמר על התפתחות כלי הרכב, בשפה קלה וציורית (176 ועוד המשכים); סיפור מתורגם: "די דינסטל" (25 ועוד המשכים). כמו כן תרגמה מרוסית מכתבים שכתב גורקי (29); רשמי ביקור שלה בווינה "מוטערטאג – בלומענטאג אין ווין" (28/27). וכן עיבדה סיפור עממי יהודי "אליהו הנביא" און דער האלצהעקער" (21).

אחד ממפעליהם הגדולים של חימסון ובאסטומסקי הוא: "לעבעדיקע קלאנגען" (וילנה, החל משנת 1925) מקראה לבתי ספר בת שישה כרכים, לכיתות א' עד ו'. תלמידים יהודים בכל העולם – גם באמריקה ובארגנטינה – למדו מתוכה. כמו כן ערכו השניים את "שרייב ריכטיק" (וילנה 1940), ו"לאַמיר לערנען" (מקסיקו 1941). חימסון היתה שותפה גם לעריכת "דאָס נייע וואָרט". במקראה זו שובצו טקסטים מתוך יצירות מופת בספרות בשלושה חלקים: אפוס, ליריקה ודרמה. חלק מן הטקסטים (כגון: פרומתיאוס, המלך אדיפוס ואנטיגונה) היא תרגמה בעצמה. מספריה, שראו אור בוילנה: "פֿיזישע גיאוגראפֿיע" (1921, 1923); "מאַכט זיך אַליין אַ גערטעלע" (1922); "אינעם לאַנד פֿון אייז און נאַכט" (1924); "די דינסטל" (1928). מתרגומיה: "נאַטור־וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעטן אויף זומער" (מאת ק.פ. יגודובסקי, 1920); "דער לערער אַלס דערציילונגנס קינסטלער" (מאת לודיג גורליט, 1921); "מזין ריזע צום וואַסערפֿאַל ניאַגאַראַ" (מאת סרגי מיץ, 1924); "דער קליינער לאַנגאויער" (מאת צ'רלס רוברטס, 1924); "דער העלפֿאַנד" (מאת טיכומירובה, 1931); "מאַלפעס" (מאת טיכומירובה, 1931); "געוויאָנדולעטע הערינג" (מאת אטניקס, 1938).

חפץ-טוזמאן מלפה

(מאי 1893 – 30 במרץ 1987). סופרת, משוררת ומחזאית. נולדה בכפר דערעווינא באַלשאַיאַ בייטשאַ באזור וואָלין, שבו היתה לאביה אחוזה. בתחילה למדה אצל מורים פרטיים ואחר כך סיימה בית ספר עממי רוסי. בשנת 1912 היגרה לאמריקה. שם עבדה בתפירה ולמדה. משנת 1924 הייתה מורה בבתי ספר חילוניים בידיש במילוואקי וויסקונסין. בה בעת למדה באוניברסיטת וויסקונסין כשומעת חופשית. אחר כך עברה ללוס־אנג'לס בקליפורניה והיתה שם מורה בבתי ספר יידיים. בשנת 1949 נעשתה מדריכה לשפה ולספרות יידיש ב־"University of Judaism" (סניף של הסמינר התיאולוגי בניו־יורק). נפטרה בברקליי, קליפורניה. בצעירותה החלה לכתוב שירים ברוסית. כאשר היתה למורה בבתי הספר היידיים חיברה סיפורים ושירים עבור תלמידיה הצעירים. פרסומה הראשון בידיש הוא סיפור לילדים "דער טאָג און די נאַכט" שנדפס בעיתון דער פֿריינד

(ניו־יורק 1918). אחר־כך פרסמה שירים, סיפורים ומאמרים בעיתונים למבוגרים ולילדים. ביניהם: קינדער צייטונג, קינדער זשורנאל וצוקונפט בניו־יורק וכן גרינינקע ביימעלעך בוילנה. מספריה: "לידער" (לוס אנג'לס 1949); "לידער: מילד מיין ווילד" (לוס־אנג'לס 1958); "שאַטנס פֿון געדענקען" (תל־אביב 1965); "בלעטער פֿאַלן ניט" (תל־אביב 1972); "אונטער דיין צייכן" (תל־אביב 1974); "היינט איז אייביק" (תל־אביב 1977). בשנת 1985 הכינה לדפוס כתב־יד של ספר בשם "און איך שמייכל". הספר לא ראה אור. כתב־היד נמצא בארכיון יוֹאָ בניו־יורק.

בן אסתר

(1894 – ?). מחברת "מאָריקס חלום" סיפורים ושירים לילדים (ניו־יורק 1953).

כאַצקעלעס (כאַצקעלעס) העלענע

(25 ביולי 1882 – 26 בינואר 1973). סופרת, מתרגמת ועורכת. נולדה בקובנה, ליטא, ושם סיימה גימנסיה לבנות. למדה באוניברסיטת פטרבורג. היתה פעילה ב'בונד', סייעה בהקמת סניפים חדשים בערים שונות, ואף נאסרה עקב פעילות זו. ב־1905 עברה לוילנה. היתה אחת מן הפעילות המרכזיות בהקמת בתי ספר בידיש. לימדה והרצתה בקורסים שונים למבוגרים, בערבים ספרותיים לילדים ולמבוגרים ובקורסים פדגוגיים למורים. היתה מורה בגימנסיה על שם סאָפיע גורעוויטש וגם בבתי ספר עממיים רוסיים־יהודיים בוילנה. בשנים 1918–1920 התגוררה במוסקוה ולאחר מכן בקובנה. בעיר זו היתה פעילה ב"קולטור ליגע" ובתנועה הקומוניסטית היהודית. בקובנה ניהלה בית ספר בין השנים 1931–1939 וערכה את קינדערבלאַט, המוסף לילדים של העיתון פֿאַלקסבלאַט, ובו פרסמה טקסטים רבים: סיפורים, רשמי מסע ותרגומים מספרות הילדים העולמית. במשך השנים ערכה סוירים ארוכים בארצות רבות ברחבי העולם וכתבה ופרסמה רשמי מסע.

תרגמה ספרי ילדים משפות שונות, ובכך העשירה את ספרות הילדים בידיש בתחילת דרכה. דוגמאות: ספר מפורסם שזכה לתפוצה עולמית הוא ספרה של האמריקאית מרי מייפס דודג'. הספר בשמו בידיש הוא "די זילבערנע גליטשערס" [מחליקי הכסף] (וילנה 1938). כאַצקעלעס השתמשה בעיבוד של הצרפתי סטאל לספר זה. נוסף על כך תרגמה כאַצקעלעס שלושה ספרים של האמריקאית ליוסי פיטש פרקינס. כל ספר עוסק בתאומים – אח ואחות – מארץ מסוימת. "מיני און מאַני – דאָס עסקימאָשישע צווילינג"; "די קליינע האָלענדער" ו"די געוואַקטע־קינדער פֿון דער שניי צייט". כמו כן היא תרגמה ספר של אירוויין וסטיפנסון "קעק – דער קליינער עסקימאָס" ואת ספרו של הסופר הצרפתי הקטור מלו "אָן אַ היים" [באין משפחה], שזכה לפרס בינלאומי לספרות ילדים. כל הספרים הנ"ל התפרסמו בעיתון הווילנאי לילדים גרינינקע ביימעלעך החל משנת 1934. עורך העיתון – שלמה באסטומסקי – שהיה גם מו"ל, הוציא אותם לאחר מכן לאור כספרים. דוגמאות: "אַ רייזע קיין ענגלאַנד", רשמי מסע שכתבה במיוחד

לגרינינקע ביימעלעך (פורסמו בהמשכים החל מגיליון 48/47 בספטמבר 1929 ואחר-כך פורסמו בספר שיצא לאור בוילנה בשנת 1931); "אין ארץ-ישראל" (החל מגיליון 61 במרץ 1930 ואחר-כך פורסמו בספר 1931).

כך התעשר מדף ספרות הילדים בידיש ביצירות קלאסיות. מפעל התרגום והעיבוד למען ילדים ונוער דוברי יידיש של כאצקעלעס כלל גם מאמרים בנושאי טבע ורשמי מסע. בין השאר תרגמה את רשמי המסע של החוקר הנוסע השוודי סוין הדין. נוסף על העיבודים והתרגומים יש בעיתונים גרינינקע ביימעלעך ודער חֵבֵר (וילנה) עשרות טקסטים שהיא כתבה בידיש: מאמרים בנושאים שונים, סיפורים ורשמי מסע אישיים. ספרים נוספים מפרי עטה: "פראָגראַם פֿון נאַטור-וויסנשאַפֿט" (וילנה 1918); "די נאַטור אַרום אונדז" (ברלין 1922); "גרויסע דערגרייכונגען און דערפֿינדונגען" (מוסקווא 1927); "שמועסן" (קובנה 1930?); "פֿון אָסלאָ ביז בערגען" (וילנה 1931); "אַראַבער" (וילנה 1931); "אַ זומער אין אַמעריקע" (וילנה 1931); "די פֿליגעלען פֿון מוט" (תרגום ספר של ז'ורז' סאנד, וילנה 1939); "צען טעג אין שוועדן" (וילנה 1940).

כאַראַל דבֿורה (דוואַוירע)

(1898 – 1982). משוררת. נולדה באַכרימאָב בפּלך קייב, אוקראינה. התחנכה בבית סבה, אבי אמה, שהיה סוחר יערות עשיר. אביה היה משכיל, שהכניס חינוך חילוני לבית המשפחה החסידית של רעייתו. דודה, אחי אמה, היה הסופר דוד ברגלסון. הוא עורר את התעניינותה בספרות יידיש. בקייב סיימה גימנסיה ולמדה מדעי הטבע באוניברסיטה. בשנת 1919 קיבלה הכשרה פדגוגית. החל משנת 1920 היתה מורה במוסדות חינוך שונים. היא אחת מאלו ששרדו את חיסול הסופרים והמשוררים היהודים בתקופתו של סטאלין. נפטרה בקייב.

החלה לפרסם החל משנת 1922. פרסמה שירים בכתבי-עת ובמאספים שראו אור במוסקווא, בקייב ובכאַרקאָוו. שירי הילדים שלה נדפסו בעיתונים ובספרים במוסקווא עד מלחמת העולם השנייה. שיריה וסיפוריה הם ברובם לילדים בגיל הרך. יש בהם מקצב וחרוזה. חלק משיריה הולחנו. חלק תורגמו לרוסית ולעברית. מספרי שיריה שראו אור: "לידער" כאַרקאָוו 1928. הספרים הבאים הם בהוצאת 'עמעס' במוסקווא: "אונדזערע שביינים" (שירים לילדים 1934); "פֿרילינג" (לילדים 1935); "גאַרטענוואַרג" (1936); "די בין און דער האָן" (1937); "דער קאַמאר" (1937); "אַעראַפּלאַנען" (1938); "האַרבסט" (שירי ילדים 1938); "ווינטער" (1938); "יאַלקע" (1938); "אָוטאָמאָביל" (1939); "אין קינדער קאַלאַניע" (1939); "אין וואַלד" (1940).

לבנון צילע

(30 במאי 1906 – 13 בדצמבר 1974). סופרת. נולדה בווארשה בפולין במשפחה חסידית. קיבלה השכלה כללית ויהודית. עלתה עם משפחתה לארץ ישראל בשנת 1938. התגוררה בתל-אביב. פרסמה סיפורים בעיתונים לעצטע נייעס ויידישע צייטונג (תל-אביב) ואונדזער שטימע (פריז). פרסמה קובץ סיפורים: "מירעלע און

אָנדערע דערציילונגען" (תל-אביב 1972). הספר תורגם לעברית בידי שלמה שְׁנָהוּד (1974).

לונסקי אידע

(1889 – 10 במרץ 1924). סופרת. נולדה בסלאָנים ברוסיה הלבנה. אביה היה מלמד. אחיה היה חייקל לונסקי, ספרן ומנהל ספריית סטראָשון בוילנה. בשנת 1896 עברה המשפחה לוילנה. שם סיימה אידע בית ספר עברי וגימנסיה רוסית. למדה פדגוגיה באוניברסיטת ברלין. משנת 1911 היתה מורה למדעי הטבע בבתי ספר יידיים יסודיים ובגימנסיה בוילנה. תקופת מה עבדה בפנימייה לילדים וילנאים באָטוואָצק. החלה לפרסם סיפורי ילדים בעיתון גרינינקע ביימעלעך (וילנה) בשנת 1914. ואחר-כך השתתפה גם בוילנער טאָג ובעיתון בעברית שבלים (וארשה 1922–1923). מספריה: "דערציילונגען וועגן ווילדע מענטשן" (וילנה 1922). נפטרה ממחלת השחפת. לאחר מותה יצא לאור "דער אייזפּעריאָד" (וילנה 1925), כולל דברים שכתבו עליה חייקל לונסקי, ש.ל. ציטראָן, זלמן רייזען וגרשון פלודערמאַכער.

לוריע רחל

(יוני 1886 – 25 בינואר 1929). נולדה בוואָרזשאַן ליטא. למדה ב'חדר'. בגיל שתים עשרה הגיעה לאמריקה, שם השלימה השכלתה והחלה לכתוב יידיש. מספריה: "זיבן וויבער אין איינער" (ניו-יורק 1925); "דער אלעף בייז" (וילנה 1931). הסיפור עצמו נכתב, כנראה, קודם לכן. הוא פורסם בעיתון גרינינקע ביימעלעך גיליון 40 מרץ 1929, בגיליון שדיווח על מותה של הסופרת בגיל 47.

לי מלכה פסבדונים של: מלכה ליאופולד-רפפורט

(4 ביולי 1904 – 22 במרץ 1976). משוררת וסופרת. נולדה בעיירה מאָ-נאַסטרישטש במזרח גאליציה למשפחה חסידית. בעת מלחמת העולם הראשונה עברה להונגריה ומשם לווינה, בה התגוררה עד 1918. למדה בבית ספר יסודי ובגימנסיה פולניים. בשנת 1921 היגרה לאמריקה. סיימה את הסמינר למורים ביידיש בני-יורק. תקופת מה למדה מדעי הרוח בקולג'ים בעיר זו. ביקרה באירופה, במדינת ישראל ובמקסיקו. היתה רעייתו של המשורר אהרון ראָפּאַפּאַרט. כאשר היתה תלמידת גימנסיה כתבה שירים בגרמנית. ומשנת 1921 כתבה ביידיש. החלה לפרסם בעיתונים בשנת 1922. כתבה שירים, סיפורים וזיכרונות ילדות שלה. יצירותיה נדפסו באנתולוגיות ובעיתונים למבוגרים וילדים במקומות שונים: ניו-יורק, לוס אנג'לס, וארשה, פריז, בואנוס איירעס ותל-אביב. ביניהם: קינדער-שזורנאַל, קליינוואַרג (ניו-יורק), אָרגענטינער ביימעלעך (בואנוס איירעס). בשיריה יש חיבה רומנטית לטבע. שיריה המאוחרים עוסקים בחורבן יהדות אירופה ובתקומת ישראל. חלק משיריה תורגמו לעברית. מספריה שראו אור בניו-יורק: "לידער" (1932); "געזאַנגען" (1940); "קינות פֿון אונדער צייט" (1945); "דורך לויטערע קוואַלן" (1950). בבואנוס איירעס יצא לאור ספרה "דורך

קינדערישע אויגן" (1955). ובתל-אביב ראו אור ספרים אלו: "אין ליכט פֿון דורות" (1961). "מעשהלעך פֿאַר יוסעלע" (1969, כולל מסה על יצירתה מאת ש. ניגער); "אונטער נוסענבוים" (1969).

ליבערט שרה-לאה

(1892 – 28 בינואר 1955). סופרת ומחזאית. נולדה בקוטנע בפולין. בגיל עשר הגיעה לאמריקה. הכשירה עצמה להוראה ובעלת תואר שני מאוניברסיטת קולומביה. היתה מן המורות הראשונות בבתי הספר היידיים בניו-יורק. היתה בין מייסדי "שלום עליכם פֿאַלק-אינסטיטוט", תומכת (פֿאַרזאָגערין) של גני הילדים ויושבת ראש של ארגון הנשים שליד מוסד זה. היתה בהנהלת הסמינר למורים בידיש והאוניברסיטה העממית בניו-יורק. עזרה להקים בתי ספר יידיים עבור ילדי חוואים מחוץ לערים הגדולות.

פרסמה סיפורים ומחזות בעיתונים קינדער זשורנאַל וקינדער צייטונג (ניו-יורק) ובעיתונים למבוגרים. בין השאר פרסמה סדרת מאמרים בנושא "פֿרויען אין דער וועלט-ליטעראַטור" בעיתון טאַג. מספריה: "וואָרט און בילד" (עם איורים של נטע קאַזלאָוסקי, ניו-יורק 1933); "מירעלע און אירע פֿרײַנט" (ספר לימוד לילדים קטנטנים, עם איורים מאת מאַשע פֿישער (ניו-יורק 1952); "ייִדישע געשיכטע פֿאַר יוגנט" (באנגלית, סיפורי התורה עם מפות ואיורים, ניו-יורק 1929).

ליבערפֿאַרב ר.פ.

(? – ?). התגוררה בקייב. כתבה ספרי לימוד.

ליביקס דינה פסבדונים של דינה קיפניס-שאַפיראַ

(1900 – ?). נולדה בסלאַוועטשאַן ווהלין. אביה היה מעבד עורות. אחותו של הסופר איציק קיפניס ורעייתו של המשורר מאַניע שאַפיראַ. קיבלה השכלה יהודית וכללית. סיימה בקייב קורסים פדגוגיים. עבדה בגן ילדים, בבית ספר ובספרייה. החלה לכתוב בהשפעת אחיה ולפרסם יצירותיה בשנת 1922. כתבה שירים וסיפורים. מספריה: "דאָס באַבעס מתנה" (תרגום של י.א. סטפנוביץ, קייב 1929); "אויאציע-קרייזל" (תרגום של צ"ס וואסילטענקא, כאַקאָו 1932).

לעווי-ליסנער חיה-הינדע

(14 בינואר 1910 – 29 באוגוסט 1968). סופרת ומשוררת. נולדה בלודז' בפולין. למדה בבית ספר יסודי. בשנת 1935 סיימה את הסמינר הדתי למורות של שרה שענירער בקרקוב. עבדה כמחנכת במוסדות ילדים בלודז', בביאליסטוק ובקרקוב וכן בבית היתומים של יאנוש קורצ'אק בווארשה. בתקופת מלחמת העולם השנייה היתה בגטו לודז', בחוג הסופרים של מרים אולינאָווער. בעת חיסול הגטו נשלחה לאושוויץ, אך שרדה ובשנת 1945 חזרה ללודז'. תקופת מה עבדה במוסדות חינוך דתיים ואחר-כך חיה במחנה פליטים באוסטריה. חלתה קשות ועד 1949 שהתה בסנטוריום באיטליה. מאז 1949 התגוררה בישראל.

החלה לכתוב שירי ילדים דתיים ולפרסמם בעיתון בית יעקב (לודז') בשנת 1925. אחר־כך נדפסו שירים וסיפורים שלה בעיתונים למבוגרים וילדים במקומות שונים: לודז', וארשה ביאליסטוק, וילנה ותל־אביב. בין העיתונים לילדים בהם פרסמה יצירות: קינדער־פריינד, קליינע פֿאַלקסצייטונג (ורשה); גרינינקע ביימעלעך (וילנה). חלק משיריה תורגם לעברית. בהיותה בגטו לודז' כתבה שירים וסיפורים רבים בנושא החורבן וכן חיברה מונוגרפיה "יידישע קינדער אין לאַדזשער געטאָ", שזכה בשנת 1956 בפרס בניו־יורק. מספריה: "שותפים" (סיפורים מחיי ילדים חסרי בית, וארשה 1936); "ילדי הגורל" (תל־אביב 1962); "אין פֿייער און רויך" (תל־אביב 1966); "אני מאמין" (תל־אביב 1966); "שלום עליכם" (1958); "במחיצתו של יאנוש קורצ'אק" (1965); "בלויע טויבן" (תל־אביב 1968).

לעוויטין סאַפֿיע

(? - ?) פרסמה ספר שירי ילדים "קנישקעס" (באַרקאָוו 1931). השתמשו בו בגני ילדים ובכיתות ראשונות של בית הספר ברוסיה.

לעווין כאַנע

(1899 - ?). משוררת וסופרת. נולדה ביעקאָטער־ינאַסלאָוו, אוקראינה. סיימה בית ספר רוסי ובית ספר יידי. עבדה בתפירה ובמכירה בחנות. אחרי מהפכת 1917 סיימה מוסד להכשרת מורים. היתה מורה בבתי ספר בידיש. התחילה לכתוב שירים ברוסית, אולם בהשפעת המשורר לייב ניידוס (שהיה בשנת 1915 ביעקאָטער־ינאַסלאָוו) החלה לכתוב בידיש. שיריה נתפרסמו בעיתונים שונים. עד פרוץ מלחמת העולם השנייה התגוררה בכאַרקאָוו. בשנת 1945 היתה במוסקווה. פרסמה יצירותיה בעיתונים שונים במוסקווה, באוקראינה ובניו־יורק. מספריה: "צושטייער" (שירים, באַרקאָוו 1929); "אויף אויף אויף" (שירים, באַרקאָוו 1933); "די יינגערע פֿון מיר" (קרוב 1934); "אַ מייסעלע וועגן אַ פֿעלד־גאַנץ, אַ לערכע און אַ סוסליק" (באַרקאָוו-אַדעס 1937); "ווילענקע און מאַיע" (הוצאת "קינדער־פֿריינד" (וארשה 1937); "שטענדלעך" (באַרקאָוו-אַדעס 1937); "אויף דער זוניקער זייט" (באַרקאָוו-אַדעס 1938); "אייגנס" (שירים, קייב 1940); "אין אַ גאַטער שאַ" (שירים, קייב-לבוב 1940); "אויף שריט און טריט" (סיפורים, מוסקווה 1943).

לעווין פֿאַניע

(? - ?) היתה מורה בבתי ספר יסודיים יידיים במינסק ובעיירות נוספות. ערכה יחד עם א. לאַסקער) ספר לימוד לכיתה השנייה בשם "אונדזער סאַציאַליסטישע היים" (מינסק 1932).

לערנער חנה

(1893 - ?). נולדה באודסה באוקראינה. מבאי ביתו של מענדעלע מוכר־ספרים.

אחרי מהפכת 1917 התגוררה בקייב ובמוסקוה. היתה פעילה בתחום גני הילדים ובתי הספר המקצועיים. פרסמה סיפורים לילדים בעיתון גוט מאַרגן (אודסה 1913). עד 1936 נדפסו מאמריה בעניינים פדגוגיים בעיתונים בכאָרקאָוו ובמוסקוה. כמו כן נכללו זיכרונותיה על מנדעלע בספר "מענדעלע און זיין צייט" (מוסקוה 1940). מספריה: "שרייב אָן גרייזן" (ספר עזר לתלמידי כיתות רביעית עד שביעית, מוסקוה 1929); ויחד עם חיים לויצקער כתבה ספרי לימוד לכיתות נמוכות: "שפראַכגעניטונגען" (לכיתה שנייה ושלישית, קייב 1934); לכיתה שלישית ורביעית, קייב 1936. מהדורה שנייה (1937).

מאַזע איידע

(9 ביולי 1893 – 13 ביוני 1962). משוררת ומסאית. שם נעורים זשוקאָפּסקי. נולדה בכפר אוגלי באזור מינסק ברוסיה הלבנה. עד גיל שלוש עשרה למדה ב'חדר' עם אחיה. בשנת 1908, בהיותה בת ארבע עשרה, הגרה כל המשפחה לאמריקה. לאחר נישואיה התגוררה במונטריאול בקנדה. שם השתתפה בעריכת "העפֿטן" (רבעונים בענייני ספרות ואמנות, דטרויט ומונטריאול 1935–1937). החלה לכתוב שירים בשנת 1926. שיריה ומאמריה בנושאי ספרות נדפסו בעיתונים באמריקה, קנדה, פולין, ארגנטינה, מקסיקו וישראל. מספריה: "אַ מאַמע" (מונטריאול 1931); "לידער פֿאַר קינדער" (עם הקדמה של לייב מלאך, וארשה 1936); "נייע לידער" (מונטריאול 1941); "וואַקסן מיניע קינדערלעך" (שירי אמהות ושירי ילדים, מונטריאול 1954); "דינאַ: אויטוביאָגראַפֿישע דערציילונג" (מונטריאול 1970). תמכה בסופרים בידיש ועזרה לכמה מהם להוציא לאור את יצירותיהם. התפרסמה בשיריה לילדים, בעיקר בז'אנר השיר הלירי הקצר. מבקרים ציינו את הזדהותה עם הילדים. נכתב עליה, בין השאר, שבשיריה היא משחקת עם הילד, כאילו היא עצמה ילדה. ובשירים אחרים היא מתבטאת כאם אוהבת, שנהנית מן המשחק עם ילדה. חלק משיריה תורגמו לעברית.

מאַיעווסקי פעסיע

(19 במרץ 1924 – ?). משוררת. נולדה בזשעטל ברוסיה הלבנה. סיימה בית ספר עממי חילוני בידיש. בתקופת הכיבוש הנאצי היתה בגטאות זשעטל ונאַוואָגראַדעק, משם ברחה בשנת 1943 בתעלה תת־קרקעית והצטרפה לקבוצת הפרטיזנים של טוביה ביעלסקי. הם נלחמו נגד הנאצים ביערות פולסיה. בשנת 1948 עלתה למדינת ישראל והתגוררה בעיר פתח־תקוה. לראשונה נדפס שיר שלה בשנת 1936 בעיתון קליינע פֿאַלקסצייטונג (וארשה) ואחר־כך נדפסו יצירותיה בעיתונים ובאנתולוגיות בישראל, באמריקה ובארגנטינה.

מאַלאַדאָווסקי קאָדיע

(דצמבר 1894 – 21 במרץ 1975). משוררת, סופרת, מחזאית ומבקרית. נולדה בקאַרטווי־בערעזע בפולין. אביה היה מלמד משכיל. היא למדה עברית וחומש מגיל צעיר יחד עם תלמידיו של אביה. אחר־כך סיימה גימנסיה רוסית. השתלמה

בקורסים לגננות עבריות של יחיאל היילפערין בווארשה ובאודסה. היתה גנת בגן ילדים עברי באודסה. אחר־כך עברה לווארשה, שם לימדה בבית ספר חילוני בידידי בשכונת עוני. החלה לכתוב את שיריה הראשונים עבור חניכיה הצעירים. בשנת 1935 היגרה לארצות הברית וערכה בניו־יורק את הדו־ירחון **ביידיש סביבה** לספרות ולביקורת (1943–1944). חודש בשנות החמישים). בשנים 1950–1952 חיתה בישראל וערכה את הירחון **היים**. בשנת 1953 שבה לניו־יורק. בשנת 1971 קיבלה את פרס איציק מאנגער. יצירותיה התפרסמו בעיתונים ובאנתולוגיות בברלין, בווארשה ובניו־יורק. מספריה: "חשוונדיקע נעכט" (שירים, וילנה 1927); "מעשהלך" (וארשה 1931); "שיכעלעך" (וארשה 1931); "דזשיקע גאָס" (שירים, וארשה 1933); "פֿריידקע" (פואמה, וורשה 1935); "אין לאַנד פֿון מיין געביין" (שירים, שיקאגו 1937); "פֿון באַרג" (פואמה, ניו־יורק 1938); "אַלע פֿענצטער צו דער זון" (מחזה, וארשה 1938); "פֿון לובלין ביז ניו־יאָרק" (רומן בצורת יומן, ניו־יורק 1942); "ייִדישע קינדער" (ניו־יורק 1945). "דער מלך דוד אַליין איז געבליבן" (ניו־יורק 1946); "נאָכן גאָט פֿון מדבר" (דרמה על חיי יהודים במאה ה־16, ניו־יורק 1949); "אין ירושלים קומען מלאכים" (שירים, ניו־יורק 1952); "אַ שטוב מיט זיבן פֿענצטער" (ניו־יורק 1957); "אויף די וועגן פֿון ציון" (ניו־יורק 1957); "שומר מה מליל" (דגניה 1959); "לידער פֿון חורבן ת"ש–תש"ה" (תל־אביב 1962); "ליכט פֿון דאָרענבוים" (שירים, בואנוס איירעס 1965); "ביים טויער" (רומן, ניו־יורק 1967); "מאָרצעפּאַנעס" (סיפורים ושירים לילדים ולנוער, ניו־יורק 1970); "שירי ירושלים" (תרגום לעברית מ. סבר, תל־אביב 1971); "אַלקע מיט דער בלויער פּאַראַסאָלקע" (פואמות בידיש, עברית ואנגלית, מונטריאול 1976); "הילדה אילת" (תל־אביב 1986); "נוצות זהב" (תל־אביב 1973); "פתחו את השער" (שירי ילדים מתורגמים לעברית, עין חרוד 1945, תל־אביב 1946, תל־אביב 1995); "עוגת פלאים" (תל־אביב 1999); "פּאַפּירענע בריקן" (דטרויט 1999). קדיה מולודובסקי נחשבת משוררת ילדים מעולה ומבקרת ספרות בעלת עין בוחנת. כתבה הן שירים ליריים קצרים והן שירים־סיפוריים ארוכים, על רקע הווי יהודי. ביצירות שלה הדמויות הן עניות, אך חייהם מלאי הומור ושמחה. יש בשיריה מקצב עליו ומוסיקליות. לעומת זאת, בשיריה המאוחרים למבוגרים יש קינה על חורבן יהדות אירופה. כתבה עבור ילדים ומבוגרים שירים, סיפורים, רומנים ומחזות. חלק משיריה ומסיפוריה תורגמו לעברית והם פופולאריים מאוד בקרב הילדים בישראל. יצירותיה יוצאות לאור גם היום.

מאָרגאַלין מרים בישראל נקראה: עטרה (יובין) מרים

(מאי 1896 – 4 בדצמבר 1966). סופרת. נולדה במינסק (רוסיה הלבנה). אביה היה המו"ל שרגא פֿיבל מרגולין. קיבלה בצעירותה חינוך יהודי מסורתי. בגיל תשע עשרה סיימה סמינר למורים יהודים בוילנה. בעת מלחמת העולם הראשונה פתחה ביתה בת 70 ילדים, רובם ילדי פליטים. כיוון שלא השיגה עבורם ספרי קריאה, היא חיברה בעצמה עשרות סיפורי ילדים בידיש. היא העתיקה וכרכה אותם בעצמה. בשנים 1922–1924 השתתפה בניהול האגף לחינוך הרך בוילנה

בסקציה היהודית של משרד החינוך, ופרסמה סיפורים בעיתוני ילדים יהודיים ביידיש. התגוררה גם במוסקווה ובברלין.

בשנת 1924 עלתה לארץ עם בעלה הסופר והפובליציסט ד"ר יהושע השל ייבין ועם בנה. תחילה לימדה בכפר יחזקאל ואחר-כך השתקעה עם משפחתה בירושלים. בשנת 1930 נסעה המשפחה לברלין ושם התגוררו במשך שלוש שנים עם הוריה של עטרה (שעלו גם הם לארץ מאוחר יותר).

סיפוריה מתאימים לגיל הרך. הם מתארים את חיי היום-יום של הילד. עלילתם פשוטה, עם מוסר השכל מרומז.

מספריה: "מייסעלעך פֿאַר קליינינקע קינדערלעך" – שלושה ספרים בעלי אותו כותר, בכל ספר סיפורים שונים, עם איורים של י. ב. ריבאק, [פעטערבורג] 1922. אחד הספרים שב ויצא לאור בניו-יורק (1986) בצירוף תרגום לאנגלית. "זיי גרייט", ספר תרגול לכיתה הרביעית (יחד עם המורים שלמה-איטשע ויוסף ראָוויץ, מוסקווה-כאָקראָוו-מינסק 1930). "ספר לילד הטוב" (תל-אביב 1943); "ארץ ישראל שלי" (איורים מאת איזה, תל-אביב 1946); "ילדי ישראל לארץ ישראל" (תל-אביב 1947); "גשם בארץ ישראל" (תל-אביב 1948). בשנת 1966 יצאו לאור בירושלים 16 ספרונים לילדים קטנים. לאחר מותה יצא לאור הספר "באזני ילדים" (סיפורים לגיל הרך, חלקם נדפסו בעבר וחלקם מעיזבונה, תל-אביב 1971). ארבעת הספרים האחרונים אורו בידי המחברת.

מאַריאַסינע שַׁרָה

(1896? – ?). נולדה בעיירה ליד מינסק, רוסיה הלבנה. התגוררה בהאָמעל, באַריסאָוו ומינסק. שנים רבות היתה מורה במוסדות חינוך יהודיים ברוסיה הלבנה. בשנת 1931 הואשמה בלאומנות יהודית ומאז נעלמה ולא נודעו עקבותיה. פרסמה מאמרים בענייני חינוך בעיתון אויף די וועגן צו דער ניעער שול (1923–1925). מספריה: חיברה (יחד עם ל. צאַרט) את המקראה לבתי הספר "אין לאַנד פֿון די סאָוועטן" (מינסק 1927. מהדורה שנייה ב־1929 ושלישית ב־1931); "די נאַציאָנאַלע פֿראַגע אין סאָוועטנפֿאַרבאַנד" (מינסק 1927); "די אַלטע און ניעער שול" (ספר עבור קוראים בציבור הרחב, מינסק 1929).

מאַרשאַל מאַניע

(1908 – ?). מוצאה מרוסיה. הגיעה לאמריקה לאחר מלחמת העולם הראשונה. התגוררה בפילדלפיה והחל משנת 1938 בניו-יורק ומשנת 1946 התגוררה בפלורידה. עבדה כפועלת בבית חרושת, ככוח עזר בבית חולים ותקופת מה היתה מורה בבית ספר. פרסמה שירים בעיתונים בפילדלפיה, ואלו נכללו בספרה "אין דער הויך" (ניואַרק 1938). אחד ממדורי הספר – "משהלעך און שלמהלעך" – מיועד לתלמידי הכיתות הנמוכות בבתי הספר יידיים.

מינזל גיטל

(1898 – נובמבר 1985). סופרת, משוררת מתרגמת ומבקרת ספרות. אחותו של

הסופר והמבקר נחמן מייזל. נולדה בקייב אוקראינה. קיבלה השכלה יהודית וכללית. סיימה גימנסיה רוסית בקייב. אחרי המהפיכה של 1917 עברה למוסקווה והיתה פעילה בחברה לביעור בערות. לימדה משרתות קרוא וכתוב. בשנים 1922-1925 התגוררה בווארשה, הרחיבה השכלתה בספרות ותרגמה ספרות ילדים מרוסית ומפולנית. בשנים 1925-1928 סיירה בגרמניה, צרפת, אמריקה, ואחר-כך התיישבה בארץ ישראל. התגוררה בתל-אביב. החל משנת 1922 פרסמה שירים ומאמרי ביקורת בעיתונות בווארשה, תל-אביב, ניו-יורק פריז ובואנוס איירעס. נפטרה בתל-אביב.

מן הספרים שתרגמה: פ. מ. דוסטויבסקי "פֶאָר יוגנט" (וארשה 1924); א. באַבֶּעל "די געשיכטע פֿון מײן טויבנשלאַנק און אַנדערע דערציילונגען" (וילנה 1927); לעוו טולסטוי "לעוו טאַלסטאָי פֿאַר קינדער" (וילנה 1928); מ.ג. ראָזאַנאָוו (נ. אַגניעוו) "דאָס טאַגבוך פֿון קאַסטיע ריאבצעוו" (וילנה 1930); וואַנדא וואַסילעווסקאַ "רעגנבוין" (תל-אביב 1946); אדוארד פרידריק ראַסעל "די בײַטש פֿון האַקנקרײַץ" (תל-אביב 1956); "הילד בארץ ישראל" (תל-אביב 1935).

מלאך-פידלער לאָטי

(5 בנובמבר 1905 - ?). נולדה בכפר מיהאָווע, ליד טשרנוביץ בוקובינה, למשפחה ענייה של עובדי אדמה. בכפר למדה ב"חדר" ובכיתות ראשונות של בית הספר היסודי. בעת מלחמת העולם הראשונה למדה בגימנסיה ממלכתית בווינה. אחר-כך התגוררה בטשרנוביץ. הגיעה לקנדה בשנת 1926 ובטורונטו סיימה סמינר למורים יהודיים. היתה מורה בפריז, ניו-יורק, טורונטו ולוס-אנג'לס. יחד עם בעלה, הסופר לייב מלאך, ערכה מסעות בעולם בשנים 1931-1937. הם ביקרו במזרח ומערב אירופה, ארץ ישראל וארצות נוספות. עד סוף 1938 חיו בפריז, שם היתה לאָטי מורה בבית ספר חילוני בידיש. בו בזמן היתה פעילה במפלגת פועלי ציון שמאל. החל משנת 1926 כתבה שירים, סיפורים למבוגרים, סיפורים לילדים ומאמרים בנושאי חינוך וספרות. יצירותיה פורסמו בעיתונים בבואנוס איירעס, מונטריאול, וויניפּעג, וארשה, וילנה, פריז, תל-אביב, ניו-יורק ולוס-אנג'לס. ביניהם: קינדער זשורנאַל (פריז), קינדער זשורנאַל (ניו-יורק). בכתבתה יש אהבה ותחושה לירית, שהיא מבטאת בעולמם של ילדים ושל בודדים. מספריה: "שטילע טריט" (סיפורים ומעשיות לילדים, לוס-אנג'לס 1955); "דערציילונגען" (לוס-אנג'לס 1964). "די אונטערשטע שורה" (סיפורים, ומאמרים, תל-אביב 1986). חלק משיריה תורגם לעברית ולאנגלית. שיריה נכללו גם באנתולוגיות. פרסמה יצירות גם בפסבדונים.

נעוואַדאָוסקי ראָזע (זעלדע-רייזל)

(21 באוקטובר 1899 - 26 בספטמבר 1971). משוררת. נולדה בביאליסטוק, פולין-רוסיה. קיבלה השכלה כללית בבית ספר ולמדה עברית ויידיש אצל מורים פרטיים. הכירה את השירה הרוסית. למדה במוסדות השכלה גבוהים במקומות שונים, ביניהם: אוניברסיטת בריסל ומוסד אקדמי רוסי בברלין (בניהולו של

המשורר הרוסי אנדריי ביעלי). אחרי נדודים באירופה עברה בשנת 1928 לאמריקה והיתה מורה לספרות ולשפות במוסדות שונים בניו-יורק, ביניהם ב"שלוש עליכם פֶּאָלק־שול". התגוררה בברוקלין, ניו-יורק. היא החלה לכתוב יצירות ברוסית, ורק אחר־כך עברה לכתובה בידיש. החל משנת 1933 כתבה שירים ומאמרים, ואלו נדפסו בעיתונים ובפרסומים שונים בניו-יורק (ביניהם בקינדער זשורנאל), בשיקאגו, בלוס־אנג'לס ובווארשה. מספריה: "אזוי בין איך" (שירים, לוס־אנג'לס 1936); "חיים שאפירא אין דער אָפּשאַצונג פֿון זיינע פֿרײַנט" (במלאת לאיש חמישים שנה, לוס־אנג'לס 1937); "לידער מינע" (תל־אביב 1974).

סיגאל אסתר

(15 במרץ 1895 – 13 במאי 1974). נולדה בלאָבאָקאָוויץ בפודוליה. משפחתה עברה להתגורר בקאָרעץ, שם היה אביה חזן. אביה נפטר בגיל צעיר. האם והילדים היגרו בשנת 1910 לקנדה. למדה ב'חדר' ואצל מורים פרטיים במונטריאול. ביום עבודה בסדנה ובערב למדה. למדה בסמינר למורים בניו-יורק. היתה נשואה למשורר א. ש. שקאָלניקאָו. אחיה היה המשורר י. י. סיגאל. התחילה לכתוב בגיל צעיר. יצירותיה נדפסו החל משנת 1922 במאספים ובעיתונים שונים בקנדה, בניו-יורק (ביניהם בעיתונים קינדער צייטונג וקינדער זשורנאל), בוילנה (בעיתון גרינינקע ביימעלעך) ובווארשה. מספריה: "לידער" (טורונטו 1928), בו כלולים גם שירי ילדים.

סימקאָף (סעמקאָף) – באָדער שיינע־רחל

(18 בספטמבר 1899 – ?). נולדה במייטשיט, אזור גרודנה, פולין הרוסית. אביה היה מלמד ואמה ניהלה חדר לילדים קטנים. עד גיל תשע למדה אצל אמה בחדר. לאחר מות אמה התחנכה אצל קרובי משפחה עד גיל שש עשרה. בשנת 1915 הצטרפה אל אחיה ואחותה באמריקה. עבדה ביום ולמדה בערב. בתחילה התפרנסה ממכירת שמלות, אחר־כך ממחזותיה שהוצגו על במות. כתבה סיפורים ושירים בגיל צעיר אך החלה לפרסמם רק בשנת 1925. חיברה מחזות, אשר הועלו על הבמה בתיאטראות יהודיים בארצות שונות החל משנת 1916. כתבה שירים, סיפורים למבוגרים וילדים הן על מזרח אירופה והן על אמריקה. אלו נדפסו בעיתונים שונים בניו-יורק, (ביניהם בעיתונים קינדער צייטונג וקינדער זשורנאל), בפילדלפיה, בטורונטו וגם בדרום אמריקה. המבקר ש. ניגער כתב שתיאורי הילדות שלה ממזרח אירופה משלבים גם אידיליה וגם דרמה. אברהם רייזען כתב שהיא מתארת באמינות את 'הבית הישן' העני (במזרח אירופה). מספריה: "אין געראַנגל פֿונעם לעבן", שני כרכים של סיפורים ונובלות עם הקדמה מאת בעלה גרשום באָדר (ניו-יורק 1949).

סלוצקי־קעסטין חוה

(24 בדצמבר 1900 – 1 במרץ 1972). נולדה בווארשה פולין למשפחה ענייה של בעלי מלאכה. קיבלה השכלה כללית ויהודית. סיימה את גימנסיה 'דעת'

וקורסים למורים. בה בעת למדה באוניברסיטה ובשנת 1939 קיבלה תואר מאגיסטר מטעם אוניברסיטת וארשה. בשנים 1936–1938 עבדה במחקר עבור מכון י"ו"אָ בוויילנה. היתה שנים רבות מורה בבתי הספר של צ'יש"א (חילוניים בידיש) בווארשה ובביעלסק-פאָדלאַסקי, וכן כמנהלנית (אַרגאַניזאַטאָרין) של בית ספר לילדים מפגרים בווארשה. היתה פעילה בתחום התרבות של מפלגת פועלי ציון בווארשה. בעת הכיבוש הנאצי בשנת 1939 עברה לרוסיה. אחר־כך עבדה כמורה במקומות שונים ברוסיה הסובייטית. בשנת 1946 שבה לפולין ושם היתה פעילה במפלגת פועלי ציון ובתחום החינוך והשתלמויות המורים היהודים. החל משנת 1950 היתה בישראל, התגוררה בתל־אביב והיתה פעילה במפלגה הקומוניסטית (מק"י). בתחילה כתבה מאמרים בעניינים פדגוגיים ואחר־כך החלה לפרסם ביקורת ספרותית, סיפורים למבוגרים, סיפורים לילדים ומאמרים פוליטיים. אלו נדפסו בעיתונים שונים בווארשה (ביניהם בעיתון קינדער־פריינד) ובוויילנה. כבר בשנת 1937 פרסמה בוויילנה פרק מתוך הדיסרטציה שכתבה במסגרת האוניברסיטה בווארשה, תחת הכותרת: "שול־יום־טובים אין לעבן און אין פסיכיק פון קינד". החל משנת 1946 נדפסו מאמריה בלודז', תל־אביב (בעיקר בעיתונים קומוניסטיים) ובמקומות נוספים. מספריה: "אין אונדזערע טעג" (סיפורים, מיניאטורות, סקיצות מחיי ישראל, תל־אביב 1966); "מחברת ריקה" (תרגום של אברהם קדימה, תל־אביב 1970).

עפשטיין מלכה

(1916 – מרץ 1943). משוררת. נולדה בכפר על יד כענטשין, אזור קעלץ, פולין. סיימה בית ספר עממי פולני. אחר־כך היתה פועלת. עד מלחמת העולם השנייה התגוררה בסלאָמניק. שיריה נדפסו בעיתונים שונים וביניהם בקליינע פּאָלקס צייטונג (וארשה). היתה בגטו קעלץ. בסוף שנת 1941 ברחה ממנו והצטרפה לפלוגת פרטיזנים ביערות. נספתה בעת פריצה למחנה גרמני ליד קעלץ.

פאָיק־שטוקער מאַשע

(5 באוקטובר 1914 – 1988). סופרת. נולדה בעיירה קארטו־בערעזע (פלך גרודנו, רוסיה הלבנה). אביה היה מורה. למדה בבית ספר עברי "תרבות". ב־1925 היגרה לארגנטינה עם הוריה, שהשתתפו בהקמת הכפר מונטיפיורי. שם המשיכה ללמוד בבית הספר של הקולוניה, שבו לימד אביה ובמקביל עבדה במשק של הוריה. אחר־כך סיימה סמינר למורים ולגנות בבואנוס איירעס, עברה להתגורר בעיר זו ועבדה שם בגן ילדים. עלתה לישראל ב־1974 והתגוררה בתל־אביב. נושאי כתיבתה הם מעולמו של הילד הקטן. פרסמה שירים וסיפורים בעיתונים בארגנטינה, באמריקה ובישראל. יצירותיה לילדים נדפסו באַרגענטינער ביימעלעך (בואנוס איירעס) ובקינדער צייטונג (ניו־יורק). כתבה לילדים במגוון ז'אנרים: שירים, סיפורים, מעשיות. שיריה וסיפוריה נכללו במקראות לבתי הספר בידיש. מספריה: בגיל שש עשרה פרסמה את שיריה הראשונים באוסף "פנימער און פענימלעך" (בואנוס איירעס 1930); קינדערלעך" (שירי ילדים, בואנוס איירעס

(1958); "זינגענדיק" (שירי ילדים, בבואנוס איירעס 1951); "פֿאַרביקע כוואַליעס" (שירים, בבואנוס איירעס 1954); "גוט־יום־טוב" (בואנוס איירעס 1957); "דער צויבער־בוים" (סיפורים ושירים, בבואנוס איירעס 1961). תורגם לעברית בידי אפרים תלמי ב־1975 תחת הכותר "עץ הפלא"; "בלניות: בלומען פֿון מײַן לאַנד" (בואנוס איירעס 1964); "צו דיר" (בואנוס איירעס 1966); "אַהיים" (בואנוס איירעס 1969); "גן של שלום" (תרגום מיידיש אפרים תלמי, תל־אביב 1973); "פלא איש" (תרגום א. תלמי, תל־אביב 1978); "באַן פֿון מײַנע טעג" (תל־אביב 1981); "שמלת השמש" (תל־אביב 1987).

פּאָץ גאַלדע

(1888? – 1941). סופרת ומתרגמת. נולדה באזור ניוזשני־נאָוֿאָגאַראָד, רוסיה. גדלה בוויילנה. סיימה את הפקולטה להיסטוריה באוניברסיטת פטרבורג. תקופת מזה עבדה בגימנסיה יהודית בווארשה. בשנים 1915–1918 שהתה ברוסיה ואחר־כך בוויילנה. בשנים 1921–1929 היתה בברלין, שם קיבלה תואר דוקטור בהיסטוריה ובפילולוגיה. היתה מורה להיסטוריה בגימנסיה הריאלית בוויילנה ומנהלת בית יתומים. היתה מזכירת החברה למען ילדים עזובים. כתבה מאמרים בנושאי חינוך ילדים, בעיות פדגוגיות והוראת מקצוע ההיסטוריה. אלו נדפסו בעיתונים בווארשה ובוויילנה. בתקופת שהותה בברלין כתבה מחזה לילדים וסיפורי ילדים. עיבדה ותרגמה לידיש טקסטים עבור ילדים. כמה מיצירותיה לילדים נדפסו בגרינינקע ביימעלעך (וילנה). מספריה: "איליאד און אָדיסיי" (סיפורים מעובדים לילדים, ברלין 1924. ראה אור בכמה מהדורות); "גריכישע מיטן" (עבור בית הספר התיכון, וארשה 1938); "רוימישע לעגענדעס" (וארשה 1939); "לייענבוך פֿאַר געשיכטע פֿון מיטלאַטער" (בחוברות נפרדות. יצאה לאור חוברת ראשונה – בוויילנה 1940. השאר לא ראו אור עקב העברתה של ליטא לסובייטים). בין קיץ 1940 ליוני 1941 היתה מורה בגימנסיה הריאלית בוויילנה. אחר־כך שהתה זמן קצר בגטו. נספתה בפונאר.

פּיאַטיגאַרסקאַיאַ אַניוטאַ (חנה)

(1893 – פברואר 1943). משוררת וסופרת. נולדה בזשיטאָמיר, אוקראינה. לאמה, סאַרע אייזענשטיין, היה בית ספר פרטי לנערות, בו למדו נערות רוסיות ונערות יהודיות. האב – ישראל פּיאַטיגאַרסקי, במוצאו מיהודי קווקאז – היה מורה. בבית דיברו בשפה הרוסית. סיימה בהצטיינות את הגימנסיה בגיל שש עשרה. עבדה בבית ספר מקצועי רוסי. כתבה שירים ברוסית. לאחר שרכשה את שפת יידיש ולמדה ספרות יידיש, החלה לכתוב בשפה זו. היתה מורה בבתי הספר ביידיש בזשיטאָמיר, מאַלאַכאָוקע וקייב. בשנת 1915 פרסמה סיפורי ילדים בעיתון גרינינקע ביימעלעך (וילנה). שיריה נדפסו בעיתונים ובאנתולוגיות. מספריה: "אין גאַנג" (שירים, קיוב 1930); "אין טײַך און סאַזשעלקע" (קייב 1930); "דער ווייער שִׁנאַ" (קייב 1930); "ברייט איז מײַן לאַנד" (שירים, כאַרקאָוו 1934); "אויף דער וואַך" (סיפורים, קייב 1935); "אין אויפֿשטייג" (שירים, מוסקווה 1940).

פינזאן מימי (פסבדונים של ווינשטיין-שליאפאטשניק אדעלא)

(1910 – 1975). נולדה בעלאצערקאוו באוקראינה להורים שעסקו במסחר זעיר. בהיותה בת 4, בשנת 1914, הגיעה עם הוריה לארגנטינה. התגוררה בבואנוס איירעס. למדה אצל מורים פרטיים ובבית ספר ערב, ולאחר מכן במוסדות להשכלה גבוהה בשפה הספרדית. היתה מורה בבית ספר זשיטלאווסקי, בסטודיו הדרמטי שליד תיאטרון "איפט" ובבית ספר תיכון ע"ש פרץ. הרצתה על נושאים בספרות. החלה את כתיבתה הספרותית בשנת 1926 בעיתון די פרעסע. אחר-כך פרסמה סיפורים וכתבות בעיתונים בספרדית ובעיתונים ביידיש, ביניהם: פֶּאַלקס־שטימע, הינט, קינדער טריבונע, אונדזער פֶּרינט, די יידישע פֶּרוי. ביצירתה הספרותית ובכתבותיה בעיתונים ניכרים המסרים הסוציאליסטיים. בספרה "דער הויף אן פֶּנצטער" תיארה חיים של ילדה בחצר מוקפת דירות של אנשים עניים בבואנוס איירעס. היא נחשבת הראשונה בספרות הילדים ביידיש שהעמידה דמות של ילדה במרכז היצירה הספרותית. תרגמה לספרדית יצירות של דער נסתר, מאַרשאַק, דוד בערגעלסאָן ואחרים. פסבדונים נוספים: אַד־סום, יידל קאַטוינטי.

פֶּיַן ירדניה, כרמלה

(1917). שחקנית וסופרת. נולדה בבואנוס איירעס ארגנטינה. שם קיבלה השכלה כללית ויהודית. אביה היה מורה. בגיל 13 פרסמה את סיפורה הראשון במוסף לילדים של העיתון די יידישע פרעסע. מאז פרסמה עשרות סיפורים בעיתונים שונים בבואנוס איירעס, ביניהם בעיתון הילדים אַרגענטינער ביימעלעך ובעיתון הנוער יוגנט־וועג וכן בעיתון קאַנאַדער אַדלער (מונטריאול). ספרה "דאָס יינגל פֶּון קאַראַסקעל" (בואנוס איירעס 1941) הוא תרגום מספרדית. בגיל חמישים ושתיים החלה להופיע על בימת התיאטרון הארגנטיני.

פֶּראַוואַטינער שרה

(1893 – 1948). סופרת ומשוררת. נולדה בקלעשטעשעל, אזור גראַדנע פּוּלין. אחותו של הסופר והמחזאי פרץ הירשביין. סיימה את הגימנסיה לבנות בגראַדנע. בשנת 1923 הגיעה לאמריקה. התגוררה במקומות שונים: ניו־יורק, שיקאגו, לוס־אנג'לס וקאָלאָרי (קנדה), שם היתה פעילה בבתי הספר היידיים ובתיאטרון היהודי. היתה שנים רבות חברת מערכת העיתון קינדער זשורנאַל (ניו־יורק). בעיתון זה נדפסו שירים, סיפורי ילדים ותרגומים מרוסית מפרי עטה. השתתפה גם בעיתון דאָס יידישע וואָרט (וויניפּעג, קנדה).

פֶּראַדעל פעסיע

(? – ?)

פרעס ציפע

(1890? – ?). נולדה בפרוזשענע פּוּלין. היתה מורה בבתי ספר של ציש"א (חילוניים ביידיש) בביאליסטוק, וילנה ווארשה. במשך השנים התעקשה ללמד רק

בכיתה א', ללמד את הילדים לקרוא, לכתוב ולספור. היא לימדה אותם באמצעות משחקים, סיפורים ופעילות אקטיבית של הילדים. חיברה משחקים וסיפורים שנכללו בספר לימוד "מזין ביכל" (לשנת הלימודים הראשונה, שראה אור בוילנה עם איורים של חיים האנפט. לספר היו מהדורות רבות, כל אחת מתוקנת ונרחבת מקודמותיה. (דוגמה: המהדורה ב' 1925 כללה 48 עמודים והמהדורה ב' 1939 כללה 128 עמודים). הספר ראה אור גם במקסיקו ב' 1941. ספר לימוד נוסף שחיברה הוא "מזין רעכנבוך" (וילנה 1929). בקיץ 1939 שבה לפרוושענע. נספתה בידי הנאצים.

פְּרֹומע שֶׁרָה

(1890 – 29 במרץ 1960). סופרת. שם העט של פְּרֹומע־שֶׁרָה (פֶּעני) וואָלפֶּאָוו. נולדה בלאַיעוו, אזור מינסק רוסיה הלבנה. בשנת 1913 הגיעה לאמריקה. שם עבדה בסדנה. החל משנת 1925 פרסמה סיפורים ורשימות כמעט בכל גיליון של העיתון קינדער זשורנאל (ניו־יורק). כמו כן פרסמה בעיתונים קינדער צייטונג (ניו־יורק); דער שפיגל, פֶּאַר גרויס און קליין, קינדערלאַנד, אַרגענטינער בימעלעך (בואנוס איירעס); לאַמיר קינדער לערנען (וארשה); פֶּאַר אונדזערע קינדער (פריז). נפטרה בניו־יורק.

קאַנטאַר סאַניע

(? – ?). מחברת ומתרגמת ספרי ילדים בנושאי טבע. ספרונים אלו ראו אור בביאליסטוק בשנת 1920. מפרי עטה: "אין דער מלוכה פֿון מוראַשקעס און שוואַמען"; "טאַגבוך פֿון אַ וועווערקע". תרגומים: "בינגא", "וואוליי", "לאבאָ, דער קיניג פֿון קורומפא" ו"דאָס לעבן פֿון די חיות" – כולם מאת ע.ט. סעטאַן. "ווי אַזוי דער לעמפערט האָט באַקומען פֿלעקן אויף זיין הויט"; "ווי אַזוי דער נאַזזהאַרן האָט באַקומען קנייטשן אויף זיין הויט"; "וועגן אַ קאַץ, וואָס האָט אַליין געמאַכט אירע שפּאַצירן"; "וועגן אַ קליינעם העלעפֿאַנט"; "ווי אַזוי איז געשריבן געוואָרן דער ערשטער בריוו" – כולם מאת ר. קיפלינג.

קאַפּשטיין ברכה

(15 באפריל 1909 – ?). סופרת. נולדה בפּרילוקי, אוקראינה. בילדותה למדה ב'חדר' עם בנים ואחר־כך בבית ספר עבריידי. בגיל אחד עשרה התייתמה ועברה להתגורר בבית סבה בקעשענעוו. בשנת 1924 הגיעה לוויניפעג קנדה ובשנת 1933 לניו־יורק. בשני המקומות היא עבדה ביום ולמדה בבתי ספר ערב. החל משנת 1945 חיתה בתל־אביב. החלה לפרסם החל משנת 1933 שירים ולעיתים גם כתבות עיתונאיות בעיתונים בניו־יורק, קנדה, פריז, ותל־אביב. בין השאר נתפרסמו יצירותיה בקינדער צייטונג (ניו־יורק). שיריה נכללו באנתולוגיות שונות. יחד עם בעלה בנימין ערכה אנתולוגיה "אונטער יאַנקעלעס וויגעלע" (תל־אביב-ניו־יורק 1976. תורגם לעברית בידי אוריאל אופק, ניו־יורק 1983). מספריה: "שטאַרק בין איך" (ניו־יורק 1939); "זינג מזין האַרץ" (ניו־יורק 1945);

דאָס פּאָלק איז דאָ" (ניו־יורק 1951); "משמש אל שמש" (תל־אביב 1959); "געקליבענע לידער" (ניו־יורק 1968); "מראות" (ניו־יורק 1981); "אויף אייגענע וועגן" (ניו־יורק תל־אביב 1989); "פֿון אַ גרויס גערעטעניש" (תל־אביב 1993).

קוויאַטקאָווסקי פּנחסיק רבקה

(11 בנובמבר 1920). סופרת ומשוררת. נולדה בלודז' פולין למשפחה חסידיית. למדה חינוך מסורתי אך אחר־כך סיימה גימנסיה כללית. היתה פעילה בתנועת "גורדוניה". בפרוץ המלחמה שהתה בגטו לודז' שם הצטרפה לחוג סופרים. בשנת 1944 נשלחה למחנה אושוויץ. ממנו הועברה למחנות אחרים. בשנת 1945 שוחררה על ידי הצבא האדום ונשלחה לבית חולים במוסקווא. לאחר החלמתה חזרה בשנת 1946 לפולין ונישאה. למדה ספרות ופסיכולוגיה באוניברסיטת לודז' ועבדה עם נוער ניצול שואה לקראת עלייתו ארצה. עלתה לישראל בשנת 1949 והשתקעה באזור חיפה.

בגיל שתים עשרה פרסמה את יצירותיה בעיתון הילדים היהודי בפולנית מאלי פּשגלאַנד שערך יאנוש קורצ'אק. בגטו כתבה יומן שאבד. שירים וסיפורים שכתבה אז נשמרו ופורסמו מאוחר יותר בעיתונים בווארשה, לודז', ניו־יורק וחיפה. לאחר מלחמת העולם השנייה כתבה בעיקר בנושא השואה, על חיים בגטאות. מספריה: "פֿון לאַגער אין לאַגער" (בואנוס איירעס 1950. תרגם לעברית ק. שבתאי תחת הכותר "נשים מאחורי הגדר", תל־אביב 1961); "הענט" (חיפה 1956). "אין זיכערע הענט" סיפורים על חיי ילדים ומבוגרים בגטו (חיפה 1965. תרגם לעברית י. בן־אליעזר 1965); "אלף פעמים: למה?" (1971). זהו יומנו של ילד בגטו לודז'. בשנת 1970 הודפס בעיתון **לעצטע נייעס** תחת הכותר: "ווען מיין וועלט איז אונטערגעגאַנגען". הספר תורגם לעברית פעמיים: בידי יונה שחר־לוי בעברית קלה (1971) ובידי יוסף אחאי במתכונתו המלאה תחת הכותר "חיימקה" (1975); "צווישן כרמל און ים" (חיפה 1975). זכה בפרס אגודת הסופרים היידיים. הספר תורגם לעברית בידי יוסף אחאי (1976); "די לעצטע – די ערשטע ווערן" (שירים ופואמות, חיפה 1980. בתרגום עברי: "אחרונים שהיו... ראשונים להיות" תל־אביב 1984). זכתה בפרס קונגרס התרבות היהודי העולמי על סיפורה "הטלית" (1964) ובפרס פינסקי מטעם העיר חיפה (1974).

ראַסקין מרים

(1888 – 18 באוקטובר 1973). סופרת. נולדה בסלאַנים ברוסיה הלבנה. היתה פעילה ב'בונד' ואף ישרה במאסר עקב פעילותה זו. בשנת 1920 הגיעה לאמריקה. פרסמה סיפורים למבוגרים וילידים בעיתונים שונים. ביניהם בקינדער זשורנאַל. מספריה: "צען יאָר לעבן" (ניו־יורק 1927); "שטילע לעבנס" (ניו־יורק 1941); "זלאַטקע" (מחיי מהפכנים יהודים ברוסיה הצארית, ניו־יורק 1951).

רייזען שרה

(1885 – 25 באוקטובר 1974). משוררת, סופרת ומתרגמת. נולדה

בעיירה קוידאָנאָוו פֿלך מינסק, רוסיא הלבנה. אביה היה הסופר העברי־יידי קלמן רייזען, שני אחיה היו זלמן רייזען – כותב ועורך ספרי לימוד, מחבר לקסיקון סופרים ומשוררים ביידיש – ואברהם רייזען הסופר והמשורר. קיבלה חינוך יהודי ולמדה רוסיא אצל מורים פרטיים. לאחר מות אמה התגוררה בבית אחותה בעיירה מאָהילנאָ ושם סיימה בית ספר עממי. בגיל שלוש עשרה עברה למינסק. שם עבדה בתפירה ואחר כך נבחרה בבחינות בגרות אקסטראניוּת. בשנת 1910 עברה לווארשה עם בעלה, הסופר דוד קאָסעל. בווארשה עסקה בכתיבה ובתרגום. בשנת 1914 שבה למינסק, שם היתה מורה בבתי ספר יידיים עממיים בין השנים 1916–1921. בשנת 1921 עברה לווילנה שם פרסמה יצירותיה בעיתון לילדים גרינינקע ביימעלעך. היגרה לארצות הברית בשנת 1933 והתגוררה בברונקס. החלה לכתוב ברוסית ואחר־כך עברה ליידיש. [במינסק פרסמה יצירות תחת השם "שרה קלמנס]. כתבה סיפורים, מחזות ושירים. תרגמה ליידיש מסיפורי טולסטוי, אוסקר ויילד וג'ק לונדון. רוב יצירותיה נדפסו בעיתונים, ביניהם בעיתון הילדים גרינינקע ביימעלעך (ווילנה). יצירותיה נכללו גם באנתולוגיות. בסיפוריה משולבים ריאליה עם נימה לירית וכן הומור. בשיריה השפה ציורית ולירית. מספרי הילדים שלה: "דער בער און דעם ישוב־ניקס דריי טעכטער", "דער האָן און דאָס בעבעל" שני ספרונים שראו אור באודסה 1918); "פֿאַר קליינע קינדערס וועגן" (ווילנה 1918); "באָבע יאָכנע און משה'לע" (וארשה 1919). ספרים נוספים: "חלום און וואָר" (וארשה 1911, אודסה 1918); "לידער" (ווילנה 1924); "לידער" (ניו־יורק 1955). מתרגומיה: "רויטע בלימל" (מאת ס.ק. אַקסאַקאָוו, וארשה); "ראָבינזאָן" (דניאל דעפֿאָ, וארשה 1910, יצא לאור במהדורות רבות). הספרים להלן יצאו לאור כולם בוילנה, בהוצאת קלעצקין: "אירלאַנדישע פֿאַלקס־מעשה'לעך" (ס. מאַקמאַנוס, 1922); "פֿאַטערס און קינדער" (א. טורגעניעוו, 1922); "דובראַווסקי" (א. פושקין, 1923); "דער גובערנאַטאַר" (ל. אנדרעיעוו, 1923. נדפס קודם, ב־1906, בעיתון הבונד פֿאַלקס צייטונג). "אַעליטאַ" (א. טולסטוי, 1923); "אונטער דער הערשאַפֿט פֿון די קאַליפֿן" (ס. אַרלאַווסקאַ, 1925); "די היים און די וועלט" (ראָבידראַנאַט טאַגאַר 1929); "ווידערגעבורט" (ל. טולסטוי, 1929).

שאַבאַד רחל

(? – ?). הוציאה לאור ספרים לילדים. מספריה: "גור אריה" (וארשה 1920); "משלים פֿאַר קינדער"; "דער פֿאַרפֿישופֿטער שלאָס"; "חיות, וואָס זיינען ענלעך צו מענטשן"; "חיות, וואָס זיינען ענלעך צו פֿיש"; "די לעבעדיקע נאַטור"; "דער מענטש און דער הונט"; "די ערד און דער הימל"; "מיי־זשוק".

שאַמער־צוזנער מרים

(25 בנובמבר 1882 – 11 באוקטובר 1951). נולדה באודסה. בתו של הסופר שמ"ר (פסבדונים של נחום־מאיר שייקעוויטש). התגוררה בניו־יורק. כתבה פואמות ומחזות. ביניהם מחזה לילדים "דעם טאַטען'ס מתנה" (ניו־יורק, ללא ציון שנה). מספריה: "פֿון יידישן ליטעראַרישן ניו־יאָרק" (ניו־יורק 1939).

שעכטער־גאָטעסמאָן ביילע

(7 באוגוסט 1920). משוררת, סופרת ועורכת. נולדה בווינה. בשנת 1922 עברה המשפחה לטשערנאָבין. למדה בבית ספר רומני. בבית דיברו יידיש וקראו ספרות יידיש. בעת המלחמה העולמית השנייה היתה בגטו ובמחנה עבודה. החל משנת 1951 מתגוררת בניו־יורק. סיימה שם סמינר למורים ועבדה כמורה באחד מבתי הספר של "שלום עליכם פּאָלק אינסטיטוט". כתבה שירי ילדים וסיפורים לילדים ופרסמה אותם החל משנת 1937 בעיתונים שונים, ביניהם קינדער זשורנאַל וקינדער צייטונג. היתה אחת מעורכי עיתון הילדים קינדער זשורנאַל. שימשה בתפקיד זה במשך כעשר שנים. מספריה: "חיימל און טייבעלע" (ניו־יורק 1956); "מיר פּאָרן" (שירים, ניו־יורק 1963); "סטעזשקעס צווישן מויערן" (שירים, תל־אביב 1972); "שאַריי" (שירים, ניו־יורק 1980); "זומערטעג" (ניו־יורק 1994); "פּלי מין פּלישלאַנג" (ניו־יורק 1999). חלק משיריה הולחנו ושרו אותם תלמידים בבתי ספר וגם זמרים ומקהלות. בתחילת שנות השבעים של המאה העשרים הפיקה בניו־יורק עיתון בשם ענגע בענגע, שנכתב ואויר בידי ילדים.

שענירער שרה

(6 ביולי 1883 – 17 במרץ 1938). מחנכת וסופרת. נולדה בקרקוב פולין במשפחת סוחרים מחסידי בעלז. למדה בבית ספר עממי פולני. לאחר שאביה ירד מנכסיו עבדה כתופרת והמשיכה לרכוש השכלה יהודית. במלחמת העולם הראשונה הגיעה כפליטה לווינה. היתה חלוצה בנושא הקניית השכלה לבנות דתיות. לאחר המלחמה שבה לקרקוב והקימה שם בית ספר דתי לבנות, בו שימשה גם כמורה. בעקבותיו נפתחו עוד בתי ספר על ידי "אגודת ישראל" ואלו התפתחו לרשת "בית יעקב". בצד פעילותה בתחום החינוך היא חיברה בשביל תלמידותיה סיפורים, מחזות ופרקי מוסר ביידיש. חלק מהם נדפסו בעיתונים בית יעקב וקינדער גאָרטן. הוציאה לאור חוברות: "יהודית" (לודו' 1925); "דער כח פון הייליגען שבת" (לודו' 1929); "חנה און אירע זיבן זין" (לודו' 1929, תרגום עברי בידי ג. הררי תל־אביב 1944, 1948); "אסתר און אחשוורוש" (לודו' 1930); "וואָס דאַרף זיין מיט דער יידישער טאָכטער" (לודו' 1931); "אַלע ווערק: געזאַמלטע שריפֿטן" (לודו' 1933, ברוקלין 1956); "ימים טובים בוך" (מחזה, 1937); "אם בישראל" (כתביה: תולדות חייה, מאמרים, סיפורים ומחזות (בני ברק 1955, 1975, 1984).

מראי מקום

הערה: הביבליוגרפיה כוללת מקורות בנושאים אלו: ספרות יידיש, ספרות ילדים ביידיש, חינוך יהודי בארצות שונות בשנים 1918–1939.

אופק אוריאל: U. Offek, "Children's Literature", *Encyclopaedia Judaica*, 5, Jerusalem, 1971.

אייגעס י: י' אייגעס, "דאָס ייִדישע שולוועזן אין פּוילן", הײַנט, יוביליי־נומער, וואַרשע, 1928, ז' 97-99.

Eisenstein, M. *Jewish Schools in Poland in 1919-1939*, New-York 1950. איינזשטיין מרים: *אנטאָלאָגיע פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור אין אַרגענטינע*, בוענאָס איירעס 1944.

באַסטאַמסקי שלמה 1910: ש' באַסטאַמסקי, "צו דער פֿראַגע וועגן דער ייִדישער קינדער-ליטעראַטור", ווילנער וואַכנבלאַט, 43, ווילנע, י' טבת תרע"א 1910, ז' 3-4.

[באַסטאַמסקי שלמה] 1912: "קינדער-ליטעראַטור", ווילנער וואַכנבלאַט, 15, ווילנע, ט' אייר תרע"ב 1912, ז' 2.

בוקסבוים נתן: ג' בוקסבוים, "צוויי יאָר 'קינדערפֿרינד'", *ליטעראַרישע בלעטער*, 15, וואַרשע, 1937.4.9, ז' 236-237.

בן־נחמן: בן־נחמן, "וואָס לייענען אונדזערע קינדער?", *דאָס קינד*, וואַרשע, יאָנאַר־פֿעברואַר 1935, ז' 12-16.

בר־אל עדינה 2000: ע' בר־אל, "גרינינקע ביימעלעך" - ההתחלה, *קשר*, 27, תל־אביב, מאי 2000, עמ' 99-106.

בר־אל עדינה 2001: "עיתונות ילדים - ההתחלה", *מעגלי קריאה*, נובמבר 2001 - כסלו תשס"ב, אוניברסיטת חיפה, עמ' 54-59.

בר־אל עדינה 2002: *עיתוני ילדים יהודיים בפולין*: סיכום מחקר / כולל לקסיקון סופרים ומשוררים ביידיש לילדים, אחוה - המכללה האקדמית לחינוך, ניר־ישראל 2002.

בר־אל עדינה 2003: "החינוך החילוני ביידיש בתחילת המאה העשרים ומקומו בהתפתחות ספרות הילדים", *דור לדור*, כג, אוניברסיטת תל־אביב, תשס"ד 2003, עמ' 7-16.

בר־אל עדינה תשס"ד: "אימא מספרת וסבתא מספרת עוד...: השפעתן של נשים על ספרות הילדים ביידיש", *מעוף ומעשה*, המכללה האקדמית אחוה, תשס"ד.

בר־אל עדינה 2005: "עיתוני ילדים בפולין ותרומתם לספרות הילדים ביידיש", *חוליות*, 9, קיץ 2005, אוניברסיטאות חיפה, ירושלים, תל־אביב ובר־אילן.

בר־אל עדינה 2006: ע' בר־אל, *בין העצים הירקרקים: עיתוני ילדים ביידיש ובעברית בפולין 1918-1939*, הספרייה הציונית ומכון דב סדן, ירושלים 2006.

ברטל ישראל, גוטמן ישראל; י' ברטל, י' גוטמן (עורכים). *קיום ושבר: יהודי פולין לדורותיהם*, כרך שני: חברה, תרבות, לאומיות, ירושלים 2001.

גאַלאַמב אברהם: א' גאַלאַמב, "די ייִדיש־וועלטלעכע שול (אַלגעמיינער איבערזיכט)", אין *שול־אַלמאַנאַך*, 1935, ז' 15-26.

געליבטער פֿישל: פ' געליבטער, "די אַרבעטער־רינג שולן (זייער אויפֿקום און זייער אַנטוויקלונג)", אין *שול־אַלמאַנאַך*, 1935, ז' 27-66, 66-66.

האַלטער מרדכי: מ' האַלטער "דער שפיגל פֿון דער באַוועגונג: וועגן אונדזער פרעסע", *אונדזער פֿרייהייט*, 16-17, וואַרשע, 7 דעצעמבער 1935, ז' 6.

חלמיש מרדכי: מכאן ומקרב: *אנתולוגיה של סיפורי יידיש בארץ ישראל*, תל־אביב 1966.

טאַרטאַקאָווער אריה: א' טאַרטאַקאָווער, "די ייִדישע שול אין פּוילן צווישן צוויי מלחמות", אין - *ספר השנה / יאָרבוך ב*, בעריכת א' טאַרטאַקאָווער, תל־אביב תשכ"ח 1967, ז' 210-265.

טשאַרני דניאל: "דער וווקס פֿון דער ייִדישער קינדער־ליטעראַטור", *ליטעראַרישע בלעטער*, 2 (765), וואַרשע, 20 יאָנאַר 1939, ז' 21-22.

Catalog of Out-of-Print Yiddish Books, National Yiddish Book Center, Amherst, Ma.

יאַשונסקי: י' יאַשונסקי, "קינדער און צייטונגען: אַ צייטונג-אַנקעטע צווישן די שילער פֿון ווילנער רעאַל-גימנאַזיע", די נייע שול, וואַרשע, 1927, ז' 243-253.

ידידיה וידידאָוויטש שואל (נחום שאול): ידידיה, "ידישע ליטעראַטור פֿאַר יוגנט", דאָס קינד, 6, וואַרשע, יאַנואַר 1937, ז' 66-69.

ישורין יעפֿים, (רעד.): ווילנע: אַ זאַמלבוך געווידמעט דער שטאַט ווילנע, ניו-יאָרק, 1935.

ישורין יעפֿים: 100 יאָר מאָדערנע ייִדישע ליטעראַטור: ביבליאָגראַפֿישער צושטייער, ניו-יאָרק 1965.

לעקסיקאָן: לעקסיקאָן פֿון דער נייער ייִדישער ליטעראַטור, בענד א-ח, ניו-יאָרק 1956-1981.

לעקסיקאָן כּהן בערל: ב' כּהן, לעקסיקאָן פֿון ייִדיש-שרייבערס, ניו-יאָרק 1986.

לערער יזבור-בוך: לערער יזבור-בוך, רעדאַקטאָר ח. ש. קאַזדאַן, ניו-יאָרק 1952-1954.

לקסיקון אופק אוריאל: א' אופק, לקסיקון אופק לספרות ילדים, א-ב, תל-אביב 1985.

לקסיקון קרסל געצל: ג' קרסל, לכסיקון הספרות העברית בדורות האחרונים, א, מרחביה 1965; ב, מרחביה 1967.

מפיצי השכלה, פראַגראַם: די חברה "מפיצי השכלה" און די ייִדישע קינדער-ליטעראַטור (א פראַגראַם פֿאַר פֿאַרלאַגס-טעטיקייט, [חמ"ד] [חש"ד]).

ניגער שמואל 1935: ש' ניגער, "וועגן ייִדישער קינדער-ליטעראַטור", אין שול-אַלמאַנאַך 1935, ז' 188-195.

ניגער שמואל [1913] 1985: "די ייִדישע ליטעראַטור און די לעזערין", אין: בלעטער געשיכטע פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור, ניו-יאָרק 1985, ז' 35-107. (הדפסה מחודשת של: "שטודיעס צו דער געשיכטע פֿון דער ייִדישע ליטעראַטור. די ייִדישע ליטעראַטור - און די לעזערין", דער פּונקט, וילנה תרע"ג, ז' 85-138).

עק נתן: N. Eck, *The Education Institutions of Polish Jewry* (1921-1939), New-York 1947.

פּונקט חיים לייב: 100 יאָר ייִדישע און העברעיִשע ליטעראַטור אין קאַנאַדע, מאַנטרעאַל 1980.

פלודערמאַכער גרשון: ג' פלודערמאַכער, "דער מאָדערנער ייִדישער שולוועזן אין ווילנע: זיין אַנטוויקלונג, קולטור-געזעלשאַפטלעכע און פעדאַגאָגישע דערגרייכונגען", אין שול-אַלמאַנאַך 1935, ז' 232-251.

פראַנק 1935: ה' פראַנק, "די ייִדישע שול-באַוועגונג איבער דער וועלט (איבערזיכט)", אין שול-אַלמאַנאַך 1935, ז' 348-364.

פּרגר ליאונרד: "מולודובסקי קדיה", האנציקלופדיה העברית, 22, ירושלים-תל-אביב תש"ל, עמ' 427-428.

פרוש איריס: א' פרוש, נשים קוראות: יתרונה של שוליות, תל-אביב 2001.

פרידנון יוסף: י' פרידנון "בתי-הספר לבנות בית-יעקב בפולין", בתוך: החנוך והתרבות העברית באירופה: בין שתי מלחמות העולם, בעריכת צ' שארפשטיין, ניו-יורק 1957, עמ' 61-82.

צפתמן שרה: ש' צפתמן הסיפורת ביידיש: מראשיתה עד "שבחי הבעש"ט" [1814-1504]: ביבליאָגראַפֿיע מוערת, ירושלים תשמ"ה.

קאַהן 1935: מ' קאַהן, "די י. ל. פּרץ שול אין וויניפעג", אין: שול-אַלמאַנאַך 1935, ז' 170-174.

קאַזדאַן חיים שלמה 1935: ח' ש' קאַזדאַן, "די ייִדישע שולן אין פּוילן: די ציש"אָ און איר שולווערק", אין שול-אַלמאַנאַך 1935, ז' 213-231.

קאַזדאַן חיים שלמה 1947: ח' ש' קאַזדאַן, די געשיכטע פֿון ייִדישן שולוועזן אין אומאַפּהענגיקן פּוילן, מעקסיקע 1947, ז' 411-567.

קאזדאן חיים שלמה 1948: ח' ש' קאזדאן, "פינף און דרייסיק יאָר ייִדישע קינדער-ליטעראַטור", אין: שול-פּונקט, שיקאַגאָ 1948, ז' 335-379.

קאזדאן חיים שלמה 1956: ח' ש' קאזדאן, פֿון חדר און 'שקאַלעס' ביז ציש"א, מעקסיקע 1956.

קאָטשערגינסקי שמריהו: ש' קאָטשערגינסקי, חורבן ווילנע, ניו-יאָרק 1947.

קאָטשערגינסקי אוריה: א' קאָטשערגינסקי, "די טאַראַנטער פּרץ שולן", אין: שול-אַלמאַנאַך 1935, ז' 165-169.

קאַרמאַן עזרא: ייִדישע דיכטערינס: אַנטאַלאָגיע, שיקאַגאָ 1928.

קרוק הערמאַן: ה' קרוק, "עטוואַס מבוּח דעם ייִדישן קינדער-ליינער", שולוועגן, (17) 3, וואַרשע, דעצעמבער 1935, ז' 151-156.

ראָזשאַנסקי שמואל: די פֿרוי אין דער ייִדישער פּאַעזיע (אַנטאַלאָגיע), Buenos Aires 1966.

רייזען זלמן: לעקסיקאָן פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור און פּרעסע, רעד. ניגער שמואל, וואַרשע 1914.

ראַפּאַפּאַרט 1935: ש' ראַפּאַפּאַרט, "צו דער געשיכטע פֿון דער שול אין קאַלאַרי (קאַנאַדע)", אין שול-אַלמאַנאַך 1935, ז' 182-187.

שול-אַלמאַנאַך 1935: שול אַלמאַנאַך, רעדאַקציע: פ' געליבטער, ח' זשיטלאָוסקי, ה. נאַוואַק, ש. ניגער, פ. סיימאַן, י. שאַצקי, פֿילאַדעלפֿיע 1935.

שיינטוך יחיאל 1986: י' שיינטוך, רשימת היומונים וכתבי-העת ביידיש שפורסמו בפולין בין שתי מלחמות העולם, ירושלים תשמ"ו.

שיינטוך יחיאל 2000: י' שיינטוך, "ועידת צ'רנוביץ ותרבות יידיש", חוליות, חיפה, סתיו 2000, עמ' 255-285.

שיינבין נחום מאיר: שירי שמר וזכרונותיו, (עורכת: ראָזע שאַמער באַטשעליס), ירושלים תשי"ב.

שמרוק חנא 1981: ח' שמרוק, "סיפורי מוטל בן פייסי החזן לשלום עליכם: הסיטואציה האפית ותולדותיו של הספר", סימן קריאה, 13/12, תל-אביב, פברואר 1981, עמ' 310-326.

שמערוק חנא 1984: ח' שמערוק, "שלום עליכם און די אָנהייבן פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור פֿאַר קינדער", די גאַלדענע קייט, 112, תל-אביב, 1984, ז' 39-53.

שמערוק חנא 1989: C. Shmeruk, "Hebrew-Yiddish-Polish: A Trilingual Jewish Culture" in: Y. Gutman, E. Mendelsohn, J. Reinhartz, C. Shmeruk (eds.), *The Poland Between Two World Wars*, Hanover-London 1989, pp. 285-311.

שרפשטיין צבי: חיי היהודים במזרח אירופה בדורות אחרונים א-ב, תל-אביב 1973.